

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

Г. В. Фесенко

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

**«ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ
ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ»**

*(для студентів денної та заочної форм навчання
за спеціальністю 263 – Цивільна безпека,
спеціалізації «Охорона праці»)*

Харків – ХНУМГ ім. О. М. Бекетова – 2018

Фесенко Г. В. Конспект лекцій з дисципліни «Організація і проведення заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання» (для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю 263 – Цивільна безпека, спеціалізації «Охорона праці») / Г. В. Фесенко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 64 с.

Автор канд. техн. наук, доц. Г. В. Фесенко

Рецензент канд. техн. наук, доц. І. А. Черепньов

Рекомендовано кафедрою охорони праці та безпеки життєдіяльності,
протокол № 1 від 29.08.2016.

ЗМІСТ

ЛЕКЦІЯ 1	Планування заходів цивільного захисту.....	4
ЛЕКЦІЯ 2	Формування цивільного захисту.....	16
ЛЕКЦІЯ 3	Спеціалізовані служби цивільного захисту.....	23
ЛЕКЦІЯ 4	Навчання працівників з питань цивільного захисту.....	35
ЛЕКЦІЯ 5	Організація і проведення евакуаційних заходів.....	48
ЛЕКЦІЯ 6	Організація і проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.....	55
Список джерел.....		64

ЛЕКЦІЯ 1 ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Питання для розгляду на лекції:

1.1 Плануюча документація з питань цивільного захисту.

1.2 Структура, зміст плану цивільного захисту підприємств, установ і організацій.

1.3 Структура, зміст плану цивільного захисту підприємств, установ і організацій на особливий період.

1.1 Плануюча документація з питань цивільного захисту

В залежності від призначення та направленості всі плануючі документи з питань ЦЗ можна об'єднати в 3 основні групи:

1. Документи щодо створення та розвитку системи ЦЗ:

- наказ начальника цивільного захисту об'єкта про організацію ЦЗ;
- план розвитку та удосконалення системи ЦЗ об'єкта.

2. Документи щодо планування дій органів управління (ОУ) і сил ЦЗ:

– план ЦЗ підприємств, установ, організацій на особливий період (Наказ МНС від 16.07.09 № 494 (06.09.08 №721/дск)).

- план дій ОУ сил ЦЗ з попередження і ліквідації НС;
- план реагування на загрозу виникнення НС конкретного виду;
- план захисту виробничого персоналу ХНО та населення, яке потрапляє в зону зараження небезпечними хімічними речовинами;

– план локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій (Наказ Держнаглядохоронпраці від 17.06.1999 № 112 (ДНАОП 0.00-4.33-99)).

3. Документи планування підготовки з ЦЗ:

– наказ начальника ЦЗ об'єкта за підсумками минулого року та завдання на новий навчальний рік з відповідними додатками.

1.2 Структура, зміст Плану цивільного захисту підприємств, установ і організацій

Вихідні дані для розробки плану:

- нормативно-правові документи;
- рішення та вказівки вищого керівного органу;
- характеристика об'єкту (території, споруд, будівель, в тому числі захисних);
- результати оцінки ризиків виникнення НС того чи іншого характеру, включаючи загрозу терористичних актів і можливі наслідки НС для об'єкту;
- відомості про сили і засоби, які можуть залучатися до проведення робіт з попередження НС та її ліквідації.

План розробляється текстуально з додатками у вигляді таблиць, схем, розрахунків. Роботу з розробки Планів ЦЗ організовує голова комісії з НС під керівництвом начальника ЦЗ. До розробки документів плану ЦЗ залучаються керівний склад та фахівці об'єкту.

Розроблений план об'єкту підписується начальником штабу ЦЗ, узгоджується з начальником відділу з питань НС та ЦЗН району (міста) і затверджується начальником ЦЗ об'єкту.

План ЦЗ розробляється у три етапи.

1 етап – організаційно-підготовчий..

На цьому етапі проводиться підбір складу виконавців, збір, узагальнення та вивчення вихідних даних.

Починаючи планування ЦЗ необхідно:

- вивчити керівні та нормативні документи з ЦЗ;
- вивчити рішення та вказівки вищестоящих органів, зробити висновки з оцінки обстановки, яка може скластися при виникненні НС.

В директивних документах вищих органів передбачається порядок, послідовність і строки планування заходів ЦЗ, відповідальні посадові особи за виконання заходів, особливості захисту людей на ОГ, порядок навчання населення, підготовки формувань та інше.

Начальник ЦЗ району (міста) визначає кожному об'єкту:

- способи оповіщення населення і підтримання зв'язку;
- основні способи захисту населення і об'єкту;
- кількість формувань ЦЗ, що призначаються для роботи на об'єкті і для надання допомоги іншим об'єктам;
- основні заходи ЦЗ.

Показники, які готують і використовують при розробці плану:

- розташування об'єкту, розміри території (для сільського об'єкта господарювання (ОГ) – площі орних і природних угідь);
- кількість працюючих на підприємстві, чисельність найбільшої працюючої зміни (НПЗ);
- характер виробництва;
- показники для планування евакуацій (чисельність евакуйованих, можливості об'єкту з евакуації, номери ешелонів тощо);
- можливості об'єкту з виконання завдань ЦЗ і їх всебічному забезпеченню;
- наявність штучних вододжерел, їх стан і дебіт води, стан систем зв'язку та оповіщення, відомості по техніці, ЗІЗ, пекарням, їдальням;
- дані інженерних засобів захисту, їх стан та місткість;

Для сільськогосподарських ОГ:

- кількість ферм і тваринницьких приміщень, тварин по видам, запаси фуражу, продовольства, насіння, мінеральних добрив, отруйних хімікатів, захисних матеріалів і обов'язково треба знати стан польових доріг і шляхів.

2 етап – практична розробка і оформлення документів плану.

На цьому етапі проводиться попереднє узгодження дій з органами ЦЗ, відповідними територіальними підрозділами ДСНС, МВС, СБУ, військових підрозділів та частин, інших органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

При цьому узгоджуються наступні питання:

- порядок взаємного оповіщення і інформування про загрозу або виникнення НС;
- склад сил і засобів, які виділяються для сумісного проведення рятувальних та інших невідкладних робіт в осередках ураження;
- організація захисту та життєзабезпечення робітників та службовців, членів їх сімей і населення, яке проживає в зонах можливого ураження;
- порядок сумісного використання маршрутів, мостів, переправ;
- порядок охорони громадського порядку

3 етап – узгодження, затвердження та доведення плану до виконавців.

Узгодження документів плану між собою, доопрацювання, узгодження з відділом НС та ЦЗН району (міста), затвердження начальником ЦЗ об'єкта та доведення його до виконавців.

На головних об'єктах плани розробляють з урахуванням взаємодії і постановки завдань всім об'єктам, що входять в об'єднання.

Крім цього плани розробляють і на кожному об'єкті.

В цехах і їм подібним плани ЦЗ не розробляють, там повинні бути виписки з плану ЦЗ об'єкту, а саме:

- порядок отримання ЗІЗ;
- склад і завдання формувань;
- схема оповіщення працюючого персоналу;
- розрахунок на проведення евакуацій.

Начальники служб розробляють плани забезпечення основних заходів ЦЗ.

Плани розробляється в 2-х примірниках, не брошуруються, що дає можливість одночасного використання розділів плану начальником ЦЗ, начальником штабу ЦЗ, начальниками служб. Щорічно, станом на 1 січня, план корегується (крім планів навчальних закладів, які корегуються станом на 1 жовтня) поточного року про що робиться відмітка на листку корегування. В тих випадках, коли змінилися вихідні дані, на основі яких розроблявся план, а також у випадку виникнення необхідності внесення змін за результатами комплексних об'єктових тренувань (КОН) або комплексних об'єктових тренувань (КОТ), корегування проводиться терміново. Всі плани розробляються як документи відкритого користування. Плани ЦЗ вводяться в дію у разі виникнення НС начальниками ЦЗ відповідно до встановленого порядку.

Вимоги до планів:

1. Реальність.

Забезпечується всебічним аналізом та оцінкою обстановки, яка може скластися на об'єкті, врахуванням специфіки місцевих умов а також часу необхідного для виконання запланованих заходів.

2. Цілеспрямованість.

Забезпечується визначенням головних завдань на яких необхідно зосередити основні зусилля.

Особливу увагу необхідно приділити вирішенню завдань, пов'язаних із забезпеченням:

- а) високого ступеню готовності органів управління;

- б) надійності захисту виробничого персоналу;
- в) стійкості системи оповіщення та зв'язку;
- г) створення сил для локалізації та ліквідації НС.

3. Конкретність.

Забезпечується визначенням характеру та об'ємів конкретних заходів та завдань, узгоджених між собою за цілями, місцю, часом, вибором способів виконання.

Крім того, в планах мають бути визначеними конкретні посадові особи, відповідальні за виконання заходів та здійснення контролю.

4. Точність.

Забезпечується розрахунками варіантів досягнення поставлених завдань по варіантах можливої обстановки та вибір з них оптимальних.

5. Гнучкість.

Забезпечується можливістю вносити необхідні уточнення та зміни в раніше намічені заходи у відповідності із мінливістю обстановки та умовами без перероблення плану в цілому.

6. Перспективність.

Полягає у передбаченні змін в обстановці і відповідного маневру силами та засобами для створення відповідного резерву. При розробці плану використовуються відповідні вихідні дані та довідкові матеріали. Не можна допускати шаблонів, схематизму, поверхневого та необґрунтованого підходу при плануванні.

1.3 Структура, зміст плану цивільного захисту підприємств, установ і організацій на особливий період

План ЦЗ ОГ на особливий період визначає:

- обсяг;
- порядок організації;
- способи і строки здійснення заходів щодо виконання завдань ЦЗ в режимі функціонування в умовах особливого періоду.

Плани ЦЗ на особливий період розробляються підприємствами, установами і організаціями (ПУО) які продовжують роботу в особливий період.

Методичні рекомендації щодо розроблення планів цивільного захисту ПУО на особливий період затверджені Наказом МНС 16.07.09 р. № 494.

План ЦЗ на особливий період складається з:

- текстової частини;
- додатків (текстових, графічних, картографічних);
- формалізованих і довідкових документів.

Текстова частина складається з трьох розділів.

Розділ I. Обстановка, що може скластися на об'єкті внаслідок застосування засобів ураження та виникнення надзвичайних ситуацій в особливий період.

Зазначаються наступні дані:

- характеристика промислового потенціалу;

- перелік небезпечних об'єктів (процесів) із зазначеним кількості небезпечних речовин та зон можливого ураження;
- площа території, чисельність і щільність населення, що потрапляє у прогнозовані зони ураження в разі аварій;
- наявність та стан комунально-енергетичних мереж, матеріально-технічної бази, автономних джерел енергоживлення, систем оповіщення й зв'язку;
- імовірні об'єкти (споруди), проти яких можуть бути застосовані засоби ураження;
- зони імовірних руйнувань, можливого радіаційного, хімічного та бактеріологічного зараження (РХБЗ), пожеж, затоплення;
- результати прогнозного аналізу обстановки, яка може скластися на території об'єкту у разі застосування засобів ураження, зокрема щодо впливу вторинних факторів ураження: зони можливого РХБЗ, пожеж, затоплення.
- стан цивільного захисту об'єкту, а саме:
 - 1) склад та стан систем управління, оповіщення та зв'язку (схеми);
 - 2) склад сил ЦЗ об'єкту за специфікою призначення, укомплектованість особовим складом, технікою, оснащенням;
 - 3) наявність, стан та місткість захисних споруд об'єкту;
 - 4) структура та склад органів управління;
 - 5) оцінка стану сил ЦЗ, зокрема їх готовності до дій за призначенням в особливий період;
 - 6) можливий обсяг рятувальних та інших невідкладних робіт;
 - 7) обсяги матеріального резерву на ліквідацію наслідків НС;
 - 8) орієнтовні втрати персоналу та сил ЦЗ.

Висновок за результатами оцінки можливої обстановки і стану сил цивільного захисту об'єкту.

Розділ II. Заходи цивільного захисту в разі раптового нападу супротивника.

При цьому встановлюється:

1. Порядок організації оповіщення керівного складу об'єкту про загрозу раптового нападу супротивника
 2. Порядок здійснення основних заходів щодо захисту персоналу об'єкту.
- Передбачається:
- спостереження за радіаційною та хімічною обстановкою;
 - укриття персоналу підприємства в усіх наявних ЗС ЦЗ;
 - видача ЗІЗ, приладів радіаційної та хімічної розвідки (РХР) і дозиметричного контролю (ДК) у пунктах управління (ПУ), у захисних спорудах ЦЗ і на робочих місцях;
 - безаварійна зупинка виробництва, крім дільниць і цехів із безперервним циклом виробництва;
 - здійснення дозиметричного і хімічного контролю;
 - введення типових режимів радіаційного захисту;
 - спеціальна обробка одягу, майна та транспорту;
 - санітарна обробка працівників підприємства;

- світломаскування;
- евакуація згідно з планом евакуації.

3. Порядок організації та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт (РіНР).

Розрахунки можливих обсягів робіт і необхідних сил проводяться за основними видами РіНР:

- розвідка, прокладання колонних шляхів і тимчасових проїздів у завалах і на забруднених ділянках до об'єктів;
- проведення робіт у ЗІЗ;
- локалізація та ліквідація пожеж;
- розкриття ЗС ЦЗ та подача до них повітря;
- проведення робіт, пов'язаних із рятуванням людей;
- надання першої медичної та першої лікарської допомоги ураженим;
- проведення спеціальної обробки (СО) одягу, майна та транспорту, санітарної обробки особового складу сил ЦЗ, що здійснюють РіНР;
- укріплення або руйнування конструкцій, які загрожують обвалом і перешкоджаючих безпечному просуванню і веденню робіт;
- ремонт та відновлення пошкоджених і зруйнованих ділянок ліній зв'язку і комунально-енергетичних мереж.

4. Заходи щодо забезпечення дій сил ЦЗ та відновлення їх готовності до дій.

Визначаються:

- обсяг, строки та порядок виконання основних заходів щодо всебічного забезпечення дій сил ЦЗ підприємств;
- порядок відновлення готовності підрозділів сил ЦЗ до дій;
- здійснення спостереження за РХО;
- видача ЗІЗ, приладів РХР і ДК;
- введення типових режимів радіаційного захисту;
- здійснення дозиметричного і хімічного контролю;
- проведення спеціальної обробки одягу, майна та транспорту;
- проведення санітарної обробки працівників.

5. Організація управління та зв'язку.

Визначаються:

- порядок і строки приведення в готовність пунктів управління;
- порядок здійснення управління після нападу супротивника;
- порядок відновлення порушеного управління;
- сили і засоби зв'язку, які забезпечують діяльність органів управління.

6. Заходи щодо забезпечення сталої роботи у тому числі безаварійної зупинки виробництва (крім цехів із безперервним циклом виробництва)

Визначаються:

- заходи щодо зменшення втрат та руйнувань від засобів ураження та вторинних факторів ураження, захисту унікального обладнання;
- порядок переведення енерго-, газо-, тепло-, водопостачання та інших систем на режим функціонування в особливий період;

– обмежувальні заходи щодо підвезення МТЗ та заходи щодо зниження запасів небезпечних хімічних речовин (НХР), вибухо-, пожежонебезпечних речовин;

– порядок здійснення безаварійної зупинки виробництва.

Розділ III. Порядок здійснення всіх заходів ЦЗ під час планового переведення ПУО з режиму мирного часу в режим особливого періоду.

При цьому планується здійснення наступних заходів:

1. Порядок організації управління, оповіщення та інформування

Визначаються:

– порядок оповіщення керівного складу, персоналу, підпорядкованих структур та алгоритм дій щодо організації та здійснення оповіщення;

– строки приведення в готовність захищених ПУ;

– організація управління під час переведення ПУО з режиму мирного часу на режим особливого періоду та під час здійснення заходів ЦЗ;

– сили і засоби зв'язку, які забезпечують діяльність ОУ, час їх переведення у готовність та порядок використання;

– порядок відновлення управління об'єкта ЦЗ у разі його порушення;

– підсилення захищених ПУ додатковими засобами зв'язку;

– організація управління у разі виходу з ладу ЗПУ або втрати зв'язку;

– організація зв'язку з основними і ЗПУ органів управління вищого рівня, евакоорганами, підрозділами, силами ЦЗ і взаємодіючими ОУ.

2. Проведення рятувальних та інших невідкладних робіт

Передбачає визначення завдань аварійно-рятувальним службам та підрозділами сил ЦЗ ПУО щодо встановлення районів розташування, напрямків зосередження основних зусиль, черговості здійснення заходів.

3. Укриття найбільшої працюючої зміни у захисних спорудах цивільного захисту (ЗС ЦЗ), а також працюючої зміни чергового і лінійного персоналу, які забезпечують життєдіяльність категорованих міст

3.1. Мета та завдання планування укриття:

– планування укриття персоналу у ЗС ЦЗ проводиться з метою:

– розподілу в укриття ЗС ЦЗ найбільшої працюючої зміни;

– визначення додаткової потреби у ЗС ЦЗ;

– планування заходів щодо збільшення наявного фонду ЗС ЦЗ, які реалізуються завчасно та у загрозовий період.

3.2. Порядок планування укриття.

Заходи щодо укриття персоналу здійснюються відповідно до вимог розділу 3 ДБН В.1.2–4–2006 «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) (ІТЗ ЦЗ (ЦО))».

Планування укриття персоналу включає наступні заходи:

3.3. Уточнення показників існуючих ЗС ЦЗ на підставі облікових документів на споруди та актів перевірки їх стану.

3.4. Збір та уточнення необхідних вихідних даних для планування укриття, а саме:

– чисельність працівників і службовців найбільшої працюючої зміни (НПЗ);

- перелік структурних підрозділів розміщених на різних адміністративно-територіальних одиницях (АТО);
- розрахунок зон ураження для ПНО, у разі аварій на них;
- кількість та технічні характеристики наявних ЗС ЦЗ;
- споруди, які протягом 12 годин можуть бути пристосовані під ЗС ЦЗ;
- загальна кількість персоналу, яка підлягає укриттю;
- затверджені межі зон можливих руйнувань, затоплення тощо;
- дані щодо планування завчасної евакуації;
- дані щодо порядку впровадження режимів РХЗ з використанням засобів колективного захисту у разі РХ забруднення території.

3.5. Проведення розрахунку укриття персоналу ПУО у ЗС ЦЗ та визначення додаткової потреби у ЗС ЦЗ відповідно до чинних вимог.

3.6. Визначення обсягу заходів, які необхідно завчасно реалізувати для збільшення наявного фонду ЗС ЦЗ.

До цих заходів відноситься:

- будівництво ЗС, протирадіаційних укриттів (ПРУ) для НПЗ об'єктів;
- будівництво окремих ЗС ЦЗ та реалізація інших інженерно-технічних заходів (ІТЗ);
- підбір підвальних та інших заглиблених приміщень, які можливо протягом 12 годин привести в готовність як захисні споруди;
- здійснення необхідних підготовчих заходів на будівництво швидкоспоруджуваних сховищ та ПРУ;
- розрахунок матеріалів, техніки для будівництва, які забезпечать швидке будівництво ЗС із промисловим та спрощеним обладнанням;
- будівництво ПРУ, найпростіших укриттів;
- дообладнання підвальних та інших заглиблених приміщень послідовно під простіші та підсилені укриття.

3.7. Визначення обсягу заходів, які плануються до реалізації у період виникнення загрози НС або на особливий період.

До цих заходів відноситься:

- приховане приведення у готовність ЗС ЦЗ;
- приведення в готовність решти ЗС ЦЗ (протягом 12 годин);
- прискорене будівництво сховищ, яких не вистачає для НПЗ;
- будівництво швидкоспоруджуваних ПРУ;
- дообладнання підвальних та інших заглиблених приміщень;
- повсюдне будівництво найпростіших укриттів (перекритих щілин) для робітників і службовців НПЗ – протягом 24 годин.

3.8. Вимоги щодо документального оформлення планування укриття.

За результатами планування оформлюються:

- таблиця розрахунку укриття;
- пояснювальна записка;
- карта (схема) розміщення ЗС ЦЗ;
- план-графік заходів щодо посиленого захисту керівного складу, робочого персоналу підприємств у ЗС ЦЗ в особливий період.

3.9. Вимоги щодо порядку заповнення Таблиці розрахунку укриття.

Таблиця обов'язково повинна містити перелік усіх об'єктів, які відповідно до розділу 3 ДБН В.1.2-4-2006 «ІТЗ ЦЗ (ЦО)», повинні забезпечувати укриття персоналу ПУО у ЗС ЦЗ. Розрахунки укриття проводяться з урахуванням запланованих заходів щодо завчасної евакуації.

Вимоги щодо порядку оформлення Пояснювальної записки.

Вона оформлюється у довільному вигляді. У її змісті обов'язково відображаються наступні заходи:

- зміст і порядок виконання організаційних та ІТЗ, які реалізуються завчасно для збільшення наявного фонду ЗС ЦЗ;
- укриття НПЗ у ЗС та в приміщеннях, які пристосовані для укриття;
- укриття особового складу ПУО у ПУ, ЗС і ПРУ;
- зміст і порядок виконання організаційних та ІТЗ, які плануються до реалізації у період загрози виникнення НС або на особливий період.

3.10. Розроблення схеми розміщення ЗС ЦЗ на території об'єкту.

Схема розробляється для оптимального розміщення ЗС ЦЗ на території об'єкту, з метою своєчасного укриття персоналу і виключення можливості розташування їх у зонах можливого ураження. Схема розробляється на етапі проектування ПУО, а також при плануванні укриття персоналу.

Схема розміщення ЗС ЦЗ повинна містити:

- існуючі ЗС ЦЗ, із зазначенням кількості працівників, які передбачаються укривати від кожної будівлі;
- кількість НПЗ підприємства;
- будівлі, у яких розміщені НПЗ, із зазначенням поверховості;
- маршрути руху з елементами інфраструктури, що перешкоджають проході від будівель до ЗС ЦЗ;
- місця майбутнього будівництва швидкостроєвуваних ЗС ЦЗ, розміщення інших приміщень, що пристосовуються для захисту;
- радіуси збору працівників НПЗ для їх укриття в ЗС ЦЗ та інше.

При потребі схема може доповнюватися пояснювальною запискою.

3.11. Розроблення Плану-графіка заходів з нарощування захисту персоналу у ЗС ЦЗ в особливий період.

План – графік виконується у вигляді таблиці довільної форми. Він повинен обов'язково містити зміст заходів, часовий інтервал їх виконання, виконавців та перелік структур, які залучаються до реалізації цих заходів. Заходи групуються за ступенями готовності.

4. Організація і здійснення заходів РХБ захисту.

Передбачається:

- порядок забезпечення персоналу підприємств ЗІЗ та медичними засобами захисту;
- виготовлення найпростіших засобів індивідуального захисту;
- порядок видачі приладів радіаційного і хімічного контролю;
- порядок зменшення обсягу запасів НХР на підприємствах;
- запровадження режимів РЗ в умовах радіоактивного забруднення;
- визначення складу сил, засобів і порядку проведення санітарної обробки персоналу та СО одягу, майна і техніки.

Хімічне забезпечення організовується з метою максимального зниження втрат, виконання покладених завдань в умовах РХЗ.

Хімічне забезпечення включає:

- радіаційну, хімічну і бактеріологічну розвідку;
- своєчасне й уміле використання ЗІЗ і засобів колективного захисту;
- дозиметричний і хімічний контроль;
- санітарну обробку особового складу.

5. Планування медичного забезпечення

- надання медичної допомоги і лікування хворих;
- евакуація їх до медичних закладів;
- утворення медичних невоєнізованих формувань;
- порядок здійснення заходів щодо санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення персоналу на підприємствах;
- здійснення інших медичних профілактичних заходів.

Планування заходів щодо медичного забезпечення залежно від його рівня має бути оформлено у вигляді окремого розділу загального Плану.

Структурно розділ медичного забезпечення складається з:

- текстової частини;
- графічної частини та додатків.

6. Проведення евакуації.

Визначаються основні положення та показники плану організації і проведення евакуації підприємств у разі загрози і виникнення НС.

6.1. Час на розгортання і підготовку евакуаційних органів усіх рівнів до роботи не повинен перевищувати 4-х годин.

6.2. План евакуації складається з пояснювальної записки (текстова частина) та карти або схеми (графічна частина).

У пояснювальній записці зазначаються:

- оцінка обстановки та висновки з оцінки обстановки;
- порядок і терміни оповіщення про початок евакуації;
- кількість працівників, які підлягають евакуації;
- склад евакуаційних органів і терміни приведення їх у готовність;
- порядок вивезення (виведення) працівників із підприємства;
- райони (пункти) розміщення евакуйованих працівників;
- пункти посадки та висадки на транспортні засоби;
- заходи щодо організації приймання, захисту та життєзабезпечення евакуйованих працівників у безпечному районі та інше.

На карті (схемі) позначаються:

- райони розміщення евакоорганів, пункти посадки (висадки);
- схема оповіщення, організація зв'язку і управління;
- розміщення евакуйованих по об'єктах у безпечному районі.

7. Організаційні та інженерно-технічні заходи щодо забезпечення сталої роботи ПУО

- здійснення заходів для зменшення обсягу втрат і руйнувань, захисту унікального обладнання, матеріальних цінностей і технічної документації у разі застосування засобів ураження;

– здійснення заходів для забезпечення сталої роботи в умовах особливого періоду всіх інженерних комунікацій;

– визначення порядку переведення систем енерго-, газо-, тепло-, водопостачання з режиму функціонування у мирний час у режим функціонування в умовах особливого періоду;

– зменшення обсягу запасів НХР, вибухо-, пожежонебезпечних речовин і матеріалів;

– визначення порядку підготовки підприємств до їх безаварійної зупинки;

– визначення порядку проведення додаткових заходів відповідно до галузевих інструкцій.

8. Забезпечення дій органів управління та підрозділів цивільного захисту

Забезпечення дій органів управління та підрозділів ЦЗ на підприємстві планується за наступними видами:

– транспортне забезпечення;

– протипожежне забезпечення;

– хімічне забезпечення;

– матеріально-технічне забезпечення;

– інженерне забезпечення.

Відповідно до виду забезпечення визначаються склад сил і засобів, порядок і строки їх розгортання, а також порядок здійснення заходів за призначенням, організація взаємодії.

9. Охорона громадського порядку (комендантська служба)

– визначення складу сил та засобів, порядок і строки їх розгортання для здійснення охорони підприємств;

– визначення завдань та черговість їх здійснення.

Додатки до плану ЦЗ підприємства на особливий період.

ДОДАТОК 1. Обстановка, яка може скластися на підприємстві та прилеглий території на особливий період.

На плані (схемі), крім загальних даних, відображуються:

– об'єкти, які використовують у своєму виробничому процесі хімічно-, вибухо- та пожежо- небезпечні речовини, їх характеристики, якщо підприємство знаходиться в зонах можливого ураження цих об'єктів;

– зони (райони) можливого радіоактивного, хімічного забруднення, катастрофічного затоплення, руйнувань і масових пожеж, які виникнуть унаслідок дій супротивника і можуть завдати підприємству негативного впливу;

– місця (ділянки) аварій на комунально-енергетичних мережах на території підприємства;

– захисні споруди для укриття робочого персоналу та їх місткість.

Підписується керівником підприємства – начальником ЦЗ.

ДОДАТОК 2. Календарний план проведення основних заходів ЦЗ.

Розробляється графічно та передбачає послідовність і обсяг заходів цивільного захисту, що виконуються при приведенні у вищі ступені готовності і об'єкта з питань цивільного захисту. Підписується керівником підприємства.

ДОДАТОК 3. Список оповіщення та інформування керівного складу та працівників ПУО. Підписується посадовою особою, відповідальною за питання зв'язку, оповіщення та інформування ПУО.

ДОДАТОК 4. План приведення сховища (ПРУ) (інв. № __) у готовність до прийому людей, яких необхідно укрити. Підписується керівником підприємства.

ДОДАТОК 5. План-графік виконання заходів щодо підвищення стійкості роботи підприємства. Підписується посадовою особою, відповідальною за питання інженерного захисту підприємства.

ДОДАТОК 6. Розрахунок забезпечення і порядок видачі ЗІЗ, приладів РХР і ДК. Підписується посадовою особою, відповідальною за питання РХЗ підприємства.

Додатки до планів цивільного захисту розробляються відповідно до встановлених зразків, що додаються.

ЛЕКЦІЯ 2 ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Питання для розгляду на лекції:

2.1 Основні поняття про формування цивільного захисту.

2.2 Види формувань цивільного захисту.

2.3 Територіальні формування.

2.4 Об'єктові формування.

2.1 Основні поняття про формування цивільного захисту

Формування цивільного захисту є позаштатними формуваннями, які утворюються в мирний час в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі за територіально-виробничим принципом на базі організацій, підприємств та установ (незалежно від їх організаційно-правової форми), не входять до складу Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, володіють спеціальною технікою і майном і підготовлені до дій в умовах надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру.

Вони є частиною системи організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підпорядкованими їм силами і засобами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, що забезпечують виконання заходів запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій у мирний та воєнний час.

Формування створюються організаціями, підприємствами та установами, які внесені до переліку підприємств, що продовжуватимуть свою виробничу діяльність у воєнний час та (або) є важливими в оборонному та економічному значенні

Формування створюються на період воєнного часу, для проведення аварійно-рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, першочергового життєзабезпечення населення, яке постраждало під час або внаслідок воєнних дій. Формування входять до складу сил цивільного захисту.

Діяльність формувань за призначенням здійснюється:

- у воєнний час – відповідно до планів цивільного захисту Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя;

- у мирний час – відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації Автономної Республіки Крим, областей, міст, районів, підприємств та організацій.

Формування застосовуються відповідно до свого призначення і строків готовності.

2.2 Види формувань цивільного захисту

Формування поділяються на територіальні та об'єктові, а за призначенням – на формування загального призначення та формування спеціалізованих служб цивільного захисту.

Територіальні формування створюються на базі організацій (підприємств), які розташовані на цій території рішенням керівників відповідних місцевих органів виконавчої влади за погодженням з керівниками цих організацій (підприємств). Вони залучаються до здійснення заходів цивільного захисту, для нарощування угруповань сил цивільного захисту при проведенні аварійно-рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт.

Об'єктові формування створюються на базі організацій та підприємств за рішенням їх керівників – начальників цивільного захисту, і призначені для проведення аварійно-рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт, як правило, в тих організаціях і підприємствах, на базі яких вони створені. Об'єктові формування підпорядковуються начальникам цивільного захисту цих організацій та підприємств.

За рішенням відповідних місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на території яких розташовані ці організації та підприємства, об'єктові формування можуть залучатися до виконання завдань за призначенням в інших організаціях та на підприємствах, а також входити до складу відповідних територіальних формувань.

Формування загального призначення створюються для виконання аварійно-рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт безпосередньо в осередках масового ураження (зараження), районах (зонах) надзвичайних ситуацій та в зонах катастрофічного затоплення.

До формувань загального призначення належать: зведені команди (групи), зведені команди (групи) механізації робіт, рятувальні команди (групи).

Зведена команда (група) є основним формуванням загального призначення для виконання аварійно-рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт.

Рятувальна команда (група) призначена для виконання аварійно-рятувальних робіт.

Зведена команда (група) механізації робіт призначена для підсилення зведених і рятувальних команд (груп) засобами механізації, а також для самостійного виконання найбільш трудомістких робіт.

Формування спеціалізованих служб цивільного захисту створюються спеціалізованими службами і призначені для виконання спеціальних заходів під час проведення аварійно-рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, для першочергового життєзабезпечення населення, яке постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний і воєнний час, для підсилення формувань загального призначення та всебічного забезпечення їх дій, а також самостійного виконання завдань цивільного захисту.

До формувань спеціалізованих служб цивільного захисту належать:

- розвідувальні команди, групи, ланки – для ведення розвідки в осередках ураження (зараження) і зонах лиха (катастрофічного затоплення, масових лісових пожеж тощо), місцях розміщення формувань та населення, на маршрутах висування сил, а також для спостереження за радіаційною, хімічною та бактеріологічною обстановкою;

- команди, групи і ланки зв'язку та комп'ютерної підтримки – для забезпечення зв'язком начальників цивільного захисту, органів та пунктів управління цивільного захисту з підлеглими та взаємодіючими силами, а також для проведення аварійно-відновлювальних та ремонтних робіт на лініях зв'язку, забезпечення встановлення і обслуговування комп'ютерної техніки;

- медичні: лікувально-евакуаційного спрямування (санітарні пости, санітарні дружини, групи, бригади, загони, лікарні, госпіталі, евакуаційні санітарні потяги, автомобільні санітарні колони – для проведення медичної розвідки, надання медичної допомоги населенню у зоні надзвичайної ситуації, здійснення евакуаційних заходів щодо уражених та хворих); протиепідемічного та санітарно-гігієнічного спрямування (групи санітарно-епідеміологічної розвідки, мобільні протиепідемічні загони, спеціалізовані протиепідемічні бригади – для здійснення санітарно-епідеміологічної розвідки, організації та проведення протиепідемічних та санітарно-гігієнічних заходів у зоні надзвичайних ситуацій (осередках ураження або зараження), на маршрутах евакуації та введення сил цивільного захисту, в позаміській зоні);

- команди, відділення та ланки гасіння пожеж – для гасіння пожеж на об'єктах, маршрутах евакуації та введення сил, районах масових лісових пожеж;

- інженерні команди, групи і ланки – для ведення інженерної розвідки, аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, відбудови та ремонту доріг і дорожніх споруд, підривних робіт, будівництва і обслуговування захисних споруд;

- аварійно-технічні команди – для ведення аварійно-технічних робіт на мережах і спорудах комунально-енергетичного господарства, в т.ч. аварійно-технічні команди по електромережах, аварійно-газотехнічні команди, команди по водопровідно-каналізаційних або теплових мережах;

- загони, команди, групи, станції і пункти протирадіаційного та протихімічного захисту – для ліквідації наслідків радіоактивного і хімічного зараження (проведення санітарної обробки особового складу формувань та населення, знезараження території, споруд і техніки, організації спостереження за радіаційною і хімічною обстановкою);

- команди і групи санітарної обробки (гігієнічного миття) населення та прання білизни у польових умовах (на маршрутах евакуації, таборах біженців (евакуйованих));

- автомобільні загони і колони – для перевезення у позаміську зону (або із зони надзвичайної ситуації) розосередженого персоналу і населення,

перевезення сил цивільного захисту, евакуації уражених у позаміські бази лікарень, підвезення робочих змін, доставки матеріальних засобів;

- команди і групи охорони громадського порядку – для несення комендантської служби та підтримки порядку у населених пунктах, на об'єктах, в районах розміщення, пунктах збору, на маршрутах вивезення персоналу і населення, висування сил цивільного захисту в осередках ураження і районах лиха;

- підрозділи харчування (пересувні пункти харчування) – для забезпечення гарячим харчуванням особового складу формувань у разі виконання рятувальних та інших невідкладних робіт, населення у зоні надзвичайної ситуації, на шляхах евакуації та у таборах евакуйованих, ураженого населення в загонах медичної допомоги;

- продовольчі підрозділи (пересувні пункти продовольчого постачання) – для забезпечення особового складу формувань сухим пайком у разі неможливості надання гарячої їжі;

- підрозділи промислових товарів (пересувні пункти речового постачання) – для забезпечення санітарно-обмивочних пунктів і загонів першої медичної допомоги змінним одягом, білизною та взуттям;

- пересувні автозаправні станції – для забезпечення техніки формувань паливом і мастильними матеріалами;

- ланки з підвезення води та обслуговування водозабірних пунктів – для забезпечення особового складу формувань і населення водою;

- підрозділи технічного забезпечення (пересувні ремонтно-відновлювальні та евакуаційні групи) – для поточного ремонту техніки у польових умовах та її евакуації;

- команди, бригади, групи і ланки із захисту сільськогосподарських тварин – для виконання ветеринарної розвідки, ветеринарної обробки уражених тварин, захисту тварин, фуражу та джерел води, знезараження фуражу, продуктів тваринного походження, місць розміщення худоби, здійснення профілактичних ветеринарно-санітарних і охоронно-карантинних заходів;

- команди, бригади, групи і ланки по захисту сільськогосподарських рослин - для ведення фітопатологічної і ентомологічної розвідки, здійснення заходів щодо захисту рослин і продуктів рослинництва, знезараження сільськогосподарських угідь та продуктів рослинництва;

- команди, групи, ланки санітарної очистки території;

- групи, ланки збирання та поховання тіл загиблих (померлих).

Залежно від місцевих умов та при наявності бази, за рішенням відповідних начальників цивільного захисту, можуть створюватися формування іншого профілю.

2.3 Територіальні формування

Територіальні формування створюються у складі:

- формувань загального призначення, а саме: зведені команди і групи, зведені команди і групи механізації робіт, рятувальні команди і групи;
- формувань спеціалізованих служб цивільного захисту, а саме: медичні, гасіння пожеж, інженерні, аварійно-технічні, автомобільні, розвідки, радіаційного і хімічного захисту, зв'язку, охорони громадського порядку, харчування, торгівлі та інші, залежно від особливостей та умов району, місцевості.

Базою для створення територіальних формувань загального призначення, як правило, є організації та підприємства, які знаходяться у сфері управління місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Також базою для створення територіальних формувань загального призначення можуть бути державні організації та підприємства, які знаходяться у сфері управління відповідних центральних органів виконавчої влади та приватні. Створення на їх базі територіальних формувань загального призначення здійснюється за погодженням з власниками підприємств (з урахуванням їх галузевої специфіки і наявних можливостей комплектування формувань особовим складом, технікою і майном) та відповідних керівників центральних органів виконавчої влади. Базою для створення територіальних формувань спеціалізованих служб цивільного захисту є споріднені підприємства, організації, установи та навчальні заклади, незалежно від форм власності, які розташовані на відповідній території, з урахуванням профілю їх діяльності, наявності відповідних фахівців, матеріальних та технічних засобів.

2.4 Об'єктові формування

Об'єктові формування створюються в організаціях та на підприємствах у складі формувань загального призначення та формувань спеціалізованих служб цивільного захисту.

У промислових організаціях та на підприємствах основними невоєнізованими формуваннями, які створюються, є формування загального призначення: зведені команди (групи) та рятувальні команди (групи), у решті організацій та підприємств – рятувальні команди (групи).

На суб'єктах господарювання з чисельністю працюючих до 100 осіб, школах, професійно-технічних училищах, вищих та середніх навчальних закладах формування загального призначення не створюються.

Крім формувань загального призначення в організаціях та на підприємствах створюються наступні формування спеціалізованих служб цивільного захисту:

- розвідки (групи, ланки, пости радіаційного та хімічного спостереження);
- зв'язку та комп'ютерної підтримки (групи, ланки);
- медичні (зведені загони санітарних дружин, санітарні дружини, пости);
- аварійно-технічні команди;
- гасіння пожеж (команди, відділення, ланки);
- охорони громадського порядку (команди, групи);

- ланки обслуговування сховищ (при наявності).

Залежно від наявності відповідної бази можуть також створюватися:

- команди обеззаражування;
- пункти санітарної обробки особового складу формувань та населення;
- станції обеззаражування одягу і транспорту;
- пересувні пункти харчування;
- інші формування, залежно від місцевих умов.

В організаціях та на підприємствах, які виробляють, використовують або зберігають хімічно та радіаційно небезпечні речовини, замість зведених команд (груп) створюються зведені команди (групи) радіаційного та хімічного захисту, які пройшли спеціальну підготовку.

В організаціях та на підприємствах лісового господарства, лісозаготовельних та інших установах, які мають об'єкти у лісі, незалежно від їх відомчої належності створюються формування (команди, відділення) гасіння лісових пожеж.

Команди (відділення) гасіння лісових пожеж створюються на базі лісових пожежних станцій, штатних пожежних команд організацій та підприємств, населених пунктів, розташованих у лісових масивах або поблизу них.

На вугільних, сланцевих та інших шахтах, які ведуть видобування корисних копалин, формування загального призначення та спеціалізованих служб цивільного захисту створюються з метою:

- вирішення завдань цивільного захисту на поверхні силами працівників та службовців наземного комплексу робіт;
- вирішення завдань цивільного захисту під землею – силами працівників та службовців підземного комплексу робіт. До цих формувань відносяться допоміжні гірничорятувальні команди та команди з обслуговування сховищ, які розташовані у гірничих виробках. Їх організація та склад визначається рішенням відповідних начальників цивільного захисту, виходячи із можливостей та місцевих умов.

Існуючі в організаціях гірничої, хімічної, нафтохімічної і ряду інших галузей економіки воєнізовані гірничорятувальні підрозділи (частини) відносяться до сил цивільного захисту. У таблиці оснащення цих підрозділів (частин) включається спеціальне майно цивільного захисту.

В установах і на об'єктах водного транспорту додатково створюються морські (річкові) аварійно-рятувальні загони (групи), призначені для ведення рятувальних та інших невідкладних робіт на акваторіях, водних шляхах та прибережних об'єктах. Склад і організація цих формувань визначаються відповідним начальником цивільного захисту, виходячи із можливостей та місцевих умов.

На підприємствах енергетики, залізничного, повітряного транспорту, зв'язку для рішення завдань цивільного захисту безпосередньо на власних об'єктах, крім спеціальних відомчих формувань, створюються рятувальні, аварійно-відновлювальні та аварійно-технічні команди, а також інші формування цивільного захисту залежно від наявності бази створення та переліку прогнозованих надзвичайних ситуацій.

У будівельних, будівельно-монтажних та дорожніх організаціях, незалежно від відомчої належності та форм власності, які не використовуються як базові для розгортання територіальних формувань цивільного захисту загального призначення та спеціалізованих відомчих (об'єктових) формувань, створюються формування спеціалізованих служб цивільного захисту:

- групи інженерної розвідки;
- команди з ремонту та відновлення доріг та мостів;
- пости радіаційного та хімічного спостереження (при наявності диспетчерських служб);
- команди підривних робіт.

В організаціях та на агропромислових комплексах (фермерських господарствах, спілках селян тощо) створюються такі формування:

- зведені команди (групи);
- пости радіаційного та хімічного спостереження;
- санітарні дружини (пости);
- команди (відділення, ланки) гасіння пожеж (гасіння лісових пожеж);
- команди (групи) охорони громадського порядку;
- команди захисту сільськогосподарських рослин і тварин;
- інші формування.

У житлово-експлуатаційних організаціях міст та районів створюються:

- аварійно-технічні групи (ланки);
- ланки по обслуговуванню сховищ та укриттів;
- пости радіаційного та хімічного спостереження;
- санітарні пости;
- групи (ланки) охорони громадського порядку.

У навчальних закладах вищої та середньої професійної освіти для рішення завдань цивільного захисту створюються об'єктові формування (рятувальні команди, групи), а також (залежно від профілю учбового закладу) формування спеціалізованих служб цивільного захисту:

- медичні;
- зв'язку та комп'ютерної підтримки;
- захисту сільськогосподарських рослин, тварин;
- інші, залежно від профілю навчального закладу.

На базі середніх закладів, загальноосвітніх шкіл створюються такі формування:

- розвідувальні групи;
- санітарні дружини, пости.

Формування комплектуються з числа студентів (крім студентів медичних учбових закладів) та постійного складу учбового закладу.

ЛЕКЦІЯ 3 СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Питання для розгляду на лекції:

3.1 Загальні відомості про спеціалізовані служби цивільного захисту.

3.2 Основні завдання спеціалізованих служб цивільного захисту.

3.3 Порядок утворення та склад спеціалізованих служб цивільного захисту.

3.4 Управління спеціалізованими службами цивільного захисту та їх функціонування.

3.1 Загальні відомості про спеціалізовані служби цивільного захисту

Спеціалізовані служби цивільного захисту у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами України, Кодексом цивільного захисту України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами відповідних центральних органів виконавчої влади, актами Ради міністрів Автономної Республіки Крим, розпорядженнями голів місцевих державних адміністрацій, актами органів місцевого самоврядування, наказами підприємств, установ і організацій та цим Положенням.

Спеціалізовані служби цивільного захисту входять до складу сил цивільного захисту та складаються із галузевих, територіальних та об'єктових спеціалізованих служб цивільного захисту.

Галузеві спеціалізовані служби утворюються для проведення спеціальних робіт у визначених сферах компетенції відповідного центрального органу виконавчої влади.

Перелік та найменування галузевих спеціалізованих служб визначається Положенням про єдину державну систему цивільного захисту.

Територіальні спеціалізовані служби утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів за видами забезпечення цивільного захисту відповідно в територіальних підсистемах єдиної державної системи цивільного захисту, їх ланках.

Об'єктові спеціалізовані служби утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів за видами забезпечення цивільного захисту відповідно в територіальних підсистемах єдиної державної системи цивільного захисту, їх ланках та на суб'єктах господарювання.

За видами забезпечення цивільного захисту територіальні та об'єктові спеціалізовані служби мають наступні спеціалізації: енергетики, захисту сільськогосподарських тварин і рослин, інженерні, комунально-технічні, матеріального забезпечення, медичні, зв'язку і оповіщення, протипожежні, торгівлі і харчування, технічні, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку.

Спеціалізовані служби цивільного захисту мають право залучати до виконання покладених на них завдань на підставі рішень штабу з ліквідації конкретної надзвичайної ситуації сили і засоби суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб незалежно від форм власності та підпорядкування для

реагування на надзвичайні ситуації державного, регіонального та місцевого рівнів.

3.2 Основні завдання спеціалізованих служб цивільного захисту

Загальними завданнями спеціалізованих служб цивільного захисту є:

- участь у розробленні планів реагування на надзвичайні ситуації, планів цивільного захисту на особливий період;
- виконання заходів з переведення служб до функціонування в умовах надзвичайної ситуації та особливого періоду;
- підготовка та контроль готовності своїх органів управління, ланок, груп, команд або об'єктових підрозділів до дій за призначенням, їх всебічне забезпечення;
- організація та здійснення навчання за програмою спеціальної підготовки фахівців певної спеціальності, які входять до складу спеціалізованої служби;
- підтримання у готовності техніки і майна спеціального призначення до вирішення завдань цивільного захисту у мирний час та в особливий період;
- підготовка пропозицій для прийняття рішення на проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та управління підрозділами спеціалізованої служби, що залучаються до таких робіт;
- організація та підтримання взаємодії з відповідними органами управління та силами цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем, їх ланок під час ліквідації наслідків конкретних надзвичайних ситуацій;
- створення та поповнення матеріальних та інших ресурсів спеціалізованої служби цивільного захисту.

Основні завдання галузевих спеціалізованих служб цивільного захисту:

1) розвідка районів, зон, ділянок, об'єктів проведення спеціальних робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації;

2) організація та проведення на суб'єктах господарювання, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, який утворив таку службу:

- спеціальних робіт, спрямованих на забезпечення сталого функціонування в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації та мінімізації їх наслідків;

- аварійних, відновлювальних та інших спеціальних робіт на уражених об'єктах і територіях з використанням спеціальних технічних засобів, обладнання, спорядження та матеріалів;

3) участь відповідно до спеціалізації служби:

- у здійсненні спеціальних робіт за видами забезпечення цивільного захисту, зокрема заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення;

– у проведенні розрахунку потреб у матеріальних, технічних та фінансових ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також для повного відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів і територій;

– у роботі комісій з розслідування причин виникнення надзвичайних ситуацій та встановлення збитків;

4) надання в межах компетенції методичної допомоги службам відповідної спеціалізації нижчого рівня щодо проведення спеціальних робіт, забезпечення їх необхідними матеріально-технічними засобами, технікою та оснащенням;

5) виконання інших заходів залежно від призначення.

Основні завдання територіальних та об'єктових спеціалізованих служб цивільного захисту відповідно до напрямку їх діяльності:

1) служб енергетики:

– організація та проведення аварійно-відновлювальних робіт на мережах електропостачання;

– забезпечення енергопостачання для сил цивільного захисту під час виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, у тому числі автономними джерелами енергопостачання (у разі їх наявності);

– забезпечення енергопостачання суб'єктів господарювання, що забезпечують життєдіяльність населення відповідно до категорії надійності енергопостачання суб'єкта господарювання;

– проведення розрахунку шкоди, заподіяної суб'єктам господарювання паливно-енергетичного комплексу внаслідок надзвичайних ситуацій, потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також для повного відновлення їх функціонування;

– координація заходів, які виконуються суб'єктами господарювання незалежно від форми власності щодо дотримання встановлених режимів світломаскування в особливий період;

2) служб із захисту сільськогосподарських тварин і рослин:

– здійснення моніторингу забруднення радіоактивними та небезпечними хімічними речовинами, біологічними засобами сільськогосподарських угідь, продукції рослинництва, поверхневих вод, призначених для сільськогосподарських потреб;

– проведення спеціальної розвідки в місцях виникнення (загрози виникнення) надзвичайної ситуації, на шляхах евакуації та маршрутах введення сил цивільного захисту;

– проведення робіт із ліквідації епізоотій та епіфітотій, здійснення епізоотичного, фітологічного і токсикологічного контролю під час проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

– здійснення в межах компетенції контролю за безпечністю харчових продуктів і кормів під час надзвичайних ситуацій, участь у проведенні заходів щодо забезпечення безпечності харчових продуктів та сировини для їх виготовлення рослинного та тваринного походження згідно з компетенцією;

– участь у проведенні заходів спеціальної обробки територій, приміщень, сільськогосподарських тварин і рослин, продукції тваринництва і рослинництва;

– участь у підготовці сільськогосподарської та спеціальної техніки для роботи на зараженій місцевості, оброблення заражених тварин і рослин, знезараження території, приміщень, де зберігається продукція тваринництва та рослинництва;

– здійснення агрохімічного обстеження, ветеринарної діагностики, лікування уражених тварин, обеззаражування посівів, пасовищ та продукції тваринництва та рослинництва;

– проведення ветеринарно-санітарних та фітосанітарних заходів;

– участь у здійсненні заходів щодо захисту джерел і систем водопостачання для тварин від впливу небезпечних факторів ураження;

– організація знищення зерна, продовольства, харчової сировини, фуражу та інших матеріальних засобів, що не підлягають знезараженню;

– забезпечення створення резерву спеціального майна і засобів для захисту свійських тварин та сільськогосподарських рослин у надзвичайних ситуаціях;

– участь у сільськогосподарському виробництві на забруднених територіях, здійснення контролю за безпечністю такого виробництва;

– участь у зборі, утилізації або знищенні загиблих тварин і відходів тваринного походження;

3) інженерних служб:

– проведення спеціальної розвідки в місцях виникнення (загрози виникнення) надзвичайної ситуації, на шляхах евакуації та маршрутах введення сил цивільного захисту;

– організація будівництва протизсувних, протиповеневих, протиселевих, протилавинних, протиерозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення;

– організація обстеження будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій, розроблення і здійснення заходів щодо їх безпечної експлуатації;

– інженерне забезпечення сил цивільного захисту в місцях їх розташування при висуванні до зон надзвичайних ситуацій, зони можливого ураження та на об'єкти робіт;

– методичне забезпечення робіт і заходів, що здійснюються у процесі будівництва та інженерного захисту об'єктів і територій;

– проведення розрахунку шкоди, заподіяної суб'єктам господарювання внаслідок надзвичайних ситуацій, потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також для повного відновлення постраждалих об'єктів;

– здійснення обліку інженерної техніки, що може бути залучена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, залучення її до виконання цих робіт;

- планування будівництва засобів колективного захисту населення в умовах особливого періоду;
- здійснення розчистки шляхів руху сил цивільного захисту та маршрутів евакуації;
- підтримання в належному стані маршрутів евакуації та висування сил цивільного захисту;
- ремонт і відновлення інженерних споруд на автошляхах, маршрутах евакуації і висування сил цивільного захисту;

4) комунально-технічних служб:

- проведення спеціальної розвідки в місцях виникнення (загрози виникнення) надзвичайної ситуації, на шляхах евакуації та маршрутах введення сил цивільного захисту;
- проведення розрахунку шкоди, заподіяної об'єктам комунальної сфери і нерухомому майну громадян унаслідок надзвичайних ситуацій, потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також для повного відновлення пошкоджених або зруйнованих об'єктів;
- організація та виконання організаційно-технічних заходів щодо підвищення стійкості комунально-енергетичних мереж, проведення невідкладних аварійно-відновлювальних робіт на них та їх спорудах;
- посипання матеріалом вулиць і доріг населених пунктів, прибирання наслідків розливу нафтопродуктів та інших речовин внаслідок різного роду надзвичайних ситуацій (подій), а також очищення зливової каналізації та дренажних систем населених пунктів, зливостоків, решіток систем поверхневого водовідведення та зливоприймальних колодязів;
- організація підвезення (подачі) питної та технічної води у зони, де здійснюються заходи щодо запобігання та ліквідації надзвичайної ситуації;
- здійснення обліку спеціальної техніки, що може бути залучена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на об'єктах комунальної сфери, залучення її до виконання цих робіт;
- організація та проведення аварійно-відновлювальних робіт на зруйнованих (пошкоджених) об'єктах і мережах комунального господарства;
- організація життєзабезпечення органів управління і сил, які беруть участь у ліквідації надзвичайної ситуації (її наслідків) та постраждалого населення;
- організація збору та доставки тіл загиблих людей під час загрози або виникнення надзвичайної ситуації до спеціалізованих медичних закладів;

5) служб матеріального забезпечення:

- проведення спеціальної розвідки в місцях виникнення (загрози виникнення) надзвичайної ситуації, на шляхах евакуації та маршрутах введення сил цивільного захисту;
- проведення організаційних заходів щодо створення резерву матеріально-технічних засобів, пально-мастильних матеріалів, необхідних для

реагування на надзвичайні ситуації у мирний час та в особливий період на базі підприємств, установ і організацій, на яких створюються такі служби;

- організація забезпечення органів управління і сил цивільного захисту запасами сировинних, матеріально – технічних і продовольчих ресурсів для виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та для виконання інших заходів, передбачених законодавством;

- проведення розрахунку потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також для життєзабезпечення постраждалих;

б) медичних служб:

- планування та організація медичного забезпечення під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, надання медичної допомоги постраждалому населенню та особовому складу підрозділів цивільного захисту;

- організація взаємодії сил і засобів відомчих медичних служб, які залучені для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

- надання екстреної медичної допомоги пораненим та постраждалим у наслідок надзвичайної ситуації, проведення медичного сортування поранених на відповідні сортувальні групи;

- організація евакуації постраждалих до закладів охорони здоров'я відповідно до медичних показань;

- організація роботи закладів охорони здоров'я під час прийому великої кількості поранених та постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації;

- здійснення забезпечення сил та підрозділів медичної служби лікарськими засобами, виробами медичного призначення, профілактичними засобами, препаратами крові тощо;

- ізоляція інфекційних хворих і контамінованих осіб, проведення їм санітарної обробки і деконтамінації та надання екстреної медичної допомоги;

- організація та проведення державного санітарно-епідеміологічного нагляду та контролю і здійснення протиепідемічних заходів під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

- організація та проведення медичних профілактичних заходів серед населення та особового складу підрозділів цивільного захисту;

- створення аварійного резерву лікарських засобів та виробів медичного призначення для медичного забезпечення ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

- збір та аналіз статистичних даних щодо медичного забезпечення ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

- проведення постійної роботи з підвищення кваліфікації медичного персоналу системи екстреної медичної допомоги, організація навчань та тренувань підрозділів системи екстреної медичної допомоги та медицини катастроф;

- навчання немедичних працівників методам та навичкам надання домедичної допомоги у разі виникнення надзвичайної ситуації;

- збір, аналіз, узагальнення даних про медичну і санітарно-епідемічну обстановку, прогнозування її розвитку в районі надзвичайної ситуації, в осередках ураження (захворювання) та на прилеглих територіях, а також в місцях тимчасового розміщення евакуйованого населення;

7) служба зв'язку і оповіщення:

- організація взаємодії із центрами оперативно-технічного управління операторів телекомунікацій;

- організація і здійснення заходів щодо забезпечення стійкого функціонування технічних засобів автоматизованих систем централізованого оповіщення відповідного рівня

- оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій органів виконавчої влади, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій (що потрапляють в прогнозовану зону ураження надзвичайної ситуації або беруть участь у її ліквідації), населення, яке потрапляє в прогнозовану зону ураження надзвичайної ситуації, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;

- забезпечення функціонування у населених пунктах, а також у місцях масового перебування людей сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло для передання інформації з питань цивільного захисту;

- проведення розрахунку шкоди, заподіяної на технічних засобах оповіщення внаслідок надзвичайних ситуацій, потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також для повного відновлення пошкоджених технічних засобах оповіщення;

- організація та проведення аварійно-відновлювальних робіт на технічних засобах оповіщення;

- забезпечення зв'язком сил цивільного захисту під час виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

8) протипожежних служб:

- проведення спеціальної розвідки в місцях виникнення (загрози виникнення) надзвичайної ситуації, на шляхах евакуації та маршрутах введення сил цивільного захисту;

- проведення першочергових (невідкладних) робіт в осередках пожеж, їх гасіння, а також під час виникнення інших аварій, катастроф, стихійного лиха;

- забезпечення органів управління і сил протипожежної служби необхідними матеріально-технічними засобами для запобігання та ліквідації надзвичайної ситуації;

- проведення розрахунку потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

- координація планування та реалізації організаційних та інженерно-технічних заходів щодо підвищення рівня протипожежного захисту об'єктів і територій;

9) служб торгівлі і харчування:

- розроблення та здійснення заходів щодо захисту продовольства і промислових товарів першої необхідності під час надзвичайних ситуацій;

- організація закладання продовольства до захисних споруд цивільного захисту та на пункти управління;

- забезпечення харчуванням та промисловими товарами першої необхідності особового складу сил цивільного захисту під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також постраждалого населення;

- забезпечення білизною, одягом та взуттям пунктів санітарної обробки людей;

- забезпечення створення незнижуваних запасів продуктів харчування та непродовольчих товарів першочергового вжитку, необхідних для реагування на надзвичайні ситуації у мирний час та в особливий період;

- проведення розрахунку потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і життєзабезпечення постраждалих;

10) технічних служб:

- організація ремонту техніки, механізмів, приладів та інших технічних засобів, що вийшли з ладу під час здійснення заходів цивільного захисту;

- евакуація пошкодженої та несправної техніки з маршрутів і ділянок робіт до збірних пунктів пошкоджених машин та ремонтних підприємств;

- постачання запасних частин і ремонтних матеріалів до ремонтних підприємств;

- проведення розрахунку потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

11) служб транспортного забезпечення:

- забезпечення виконання заходів у разі загрози та виникненні надзвичайних ситуацій на транспорті;

- здійснення обліку техніки і майна, що може залучатися для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт за напрямками діяльності служби та подання відомостей про це керівництву галузевої спеціалізованої служби цивільного захисту;

- здійснення перевезення небезпечних вантажів автомобільним, залізничним, морським, річковим та повітряним транспортом в зоні (із зони) надзвичайної ситуації;

- забезпечення транспортом перевезень, передбачених планами реагування на надзвичайні ситуації та планами цивільного захисту у мирний час та особливий період, відповідно до рішень штабу з ліквідації конкретної надзвичайної ситуації;

- участь у здійсненні розрахунків шкоди, заподіяної на транспортних засобах і комунікаціях внаслідок надзвичайних ситуацій, потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на них, а також для повного відновлення їх функціонування

- організація забезпечення автомобільного транспорту, що залучається до виконання завдань цивільного захисту, паливно-мастильними матеріалами;

- забезпечення відповідно до компетенції проведення заходів з підготовки єдиної транспортної системи України до сталого функціонування в особливий період;

- розробка і здійснення заходів щодо забезпечення функціонування дорожнього господарства в умовах стихійного лиха, у разі виникнення аварії, катастрофи, іншої надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, під час ліквідації їх наслідків;

12) служб охорони громадського порядку:

- участь у межах компетенції у забезпеченні громадського порядку в зонах надзвичайних ситуацій;

- забезпечення безпеки дорожнього руху в зонах надзвичайних ситуацій;

- охорона майна, що залишилося без нагляду в зонах надзвичайних ситуацій;

- повідомлення відповідних державних органів і громадських об'єднань про небезпечні події та надзвичайні ситуації;

- надання допомоги органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у проведенні відселення людей з місць, небезпечних для проживання, та під час проведення евакуації населення;

- участь у проведенні карантинних заходів під час епідемії та епізоотій;

- проведення розрахунку потреб у матеріальних ресурсах, необхідних для проведення заходів із охорони громадського порядку;

- надання допомоги органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування в оповіщенні населення про загрозу або виникнення надзвичайної ситуації;

- планування, організація та забезпечення виконання заходів щодо підтримання громадського порядку в осередках надзвичайних ситуацій та на прилеглих територіях, на пунктах і маршрутах евакуації, в місцях розміщення евакуйованого населення.

3.3 Порядок утворення та склад спеціалізованих служб цивільного захисту

Утворюються такі спеціалізовані служби цивільного захисту:

1) об'єктові – на суб'єкті господарювання з чисельністю працюючого персоналу більше 50 осіб шляхом формування з працівників суб'єкта господарювання ланок, команд, груп, що складають об'єктову службу цивільного захисту – керівником суб'єкта господарювання. Кількість таких служб та їх спеціалізація визначається керівником суб'єкта господарювання, з урахуванням функціонального призначення цього суб'єкта;

2) галузеві – шляхом зведення об'єктових підрозділів у відповідну галузеву спеціалізовану службу цивільного захисту – центральним органам виконавчої влади. Об'єктовий підрозділ галузевої спеціалізованої служби цивільного захисту – підприємство, установа, організація, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, який утворив таку службу, або його визначений структурний підрозділ;

3) територіальні, до яких входять:

– місцеві – в районі, місті шляхом зведення органів управління та визначених сил центральних органів виконавчої влади, об’єктових служб цивільного захисту відповідного функціонального призначення, у місцеву спеціалізовану службу цивільного захисту – органом, визначеним згідно з нормативно-правовими актами місцевої державної адміністрації, а в містах обласного значення - органом місцевого самоврядування;

– регіональні – в Автономній Республіці Крим, області, містах Київ та Севастополь шляхом об’єднання спеціалізованих служб цивільного захисту місцевого рівня, органів управління та визначених сил центральних органів виконавчої влади, у регіональну спеціалізовану службу цивільного захисту – органом, визначеним згідно з нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації.

Перелік територіальних органів центральних органів виконавчої влади, суб’єктів господарювання, пожежно-рятувальних підрозділів відомчої пожежної охорони, об’єктових підрозділів, з яких утворюються спеціалізовані служби цивільного захисту, визначається відповідним положенням про функціональну, територіальну підсистему, ланку територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту.

Спеціалізована служба цивільного захисту створюється на постійній основі та здійснює свою діяльність відповідно до положення про таку службу, що затверджується керівником органу, підприємства, установи та організації, який її створив.

Положення про галузеву спеціалізовану службу цивільного захисту погоджується із ДСНС України, а положення про територіальні та об’єктові спеціалізовані служби цивільного захисту – з відповідним територіальним органом ДСНС України.

Спеціалізована служба складається з керівництва, органів управління, підрозділів і засобів.

Організаційну структуру спеціалізованої служби цивільного захисту, кількість їх підрозділів визначає керівник органу, підприємства, установи та організації, який створив таку службу, залежно від конкретної техногенно-екологічної та природної обстановки, виробничих умов, функціонального призначення, необхідних обсягів виконання завдань із запобігання надзвичайних ситуацій, захисту населення і території від них та ліквідації їх наслідків у мирний час та в особливий період, наявності та стану необхідної бази.

3.4 Управління спеціалізованими службами цивільного захисту та їх функціонування

Органом управління спеціалізованою службою цивільного захисту є: відповідний орган, визначений Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, органом місцевого

самоврядування; відповідний структурний підрозділ визначений центральним органом виконавчої влади, підприємством, установою, організацією.

Спеціалізовану службу очолює керівник відповідного органу, структурного підрозділу, який визначений органом управління спеціалізованою службою цивільного захисту.

Призначення працівників до спеціалізованої служби цивільного захисту та керівників цих служб здійснюється відповідно до укладеного трудового договору суб'єктами господарювання згідно з рішенням про утворення таких служб.

Працівники, які включені до складу спеціалізованої служби цивільного захисту, на час залучення такої служби до проведення спеціальних робіт і заходів у разі загрози виникнення або виникненні надзвичайної ситуації звільняються від виконання обов'язків за займаною посадою, із обов'язковим збереженням цієї посади за таким працівником.

Функціонування спеціалізованих служб цивільного захисту та їх залучення для проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту, їх забезпечення здійснюється згідно з Кодексом цивільного захисту України у режимах повсякденного функціонування, підвищеної готовності, надзвичайної ситуації та надзвичайного стану відповідно до основних завдань і заходів, що виконуються єдиною державною системою цивільного захисту у таких режимах функціонування. В особливий період спеціалізовані служби цивільного захисту функціонують відповідно до Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з вимогами Законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також інших нормативно-правових актів.

Для організації функціонування спеціалізованих служб цивільного захисту відповідним центральним та місцевим органом виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою та організацією, що створює відповідну спеціалізовану службу цивільного захисту, видається наказ (рішення, розпорядження) про створення спеціалізованої служби цивільного захисту, затверджується в установленому порядку положення про відповідну спеціалізовану службу цивільного захисту, що розробляється на підставі цього Положення.

Облік укомплектованості спеціалізованої служби цивільного захисту працівниками, забезпеченості технікою та майном здійснюється завчасно відповідним органом (структурним підрозділом), на базі якого створюється спеціалізована служба цивільного захисту.

Розпорядження (наказ) керівника спеціалізованої служби цивільного захисту з питань виконання завдань і функціонування такої служби обов'язкові для виконання всіма органами управління, підрозділами та працівниками, які входять до складу служби.

Підготовка спеціалізованих служб цивільного захисту організовується і здійснюється згідно з Порядком підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету

Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443 (Офіційний вісник України, 2013 р., № 50, ст. 1787), Порядком здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444 (Офіційний вісник України, 2013 р., № 50, ст. 1788), Порядком проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 819

ЛЕКЦІЯ 4 НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Питання для розгляду на лекції:

4.1 Загальні положення

4.2 Функціональне навчання

4.3 Спеціальні об'єктові навчання і тренування

4.1 Загальні положення

Навчання працюючого населення здійснюється безпосередньо на підприємстві, в установі та організації згідно з програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях розробляються і затверджуються підприємствами, установами, організаціями на підставі програм та організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, що розробляються і затверджуються ДСНС, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

Програми навчання з питань пожежної безпеки погоджуються із ДСНС.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях поділяються на:

- загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій;
- спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;
- додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки;
- пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою;
- прискореної підготовки працівників до дій в особливий період.

Підготовка працівників до дій у надзвичайних ситуаціях передбачає:

– за програмою загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій - вивчення інформації, що міститься у планах реагування на надзвичайні ситуації, про дії в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації, а також оволодіння навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту;

– за програмою спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, – ознайомлення з обов'язками, навичками користування та матеріальною частиною техніки, приладів і табельного майна таких служб і формувань, засобами захисту, вивчення порядку приведення їх у готовність, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;

– за програмою додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об’єктів підвищеної небезпеки – поглиблення знань з питань техногенної безпеки, джерел небезпеки, що за певних обставин можуть спричинити виникнення надзвичайної ситуації на об’єкті підвищеної небезпеки, та небезпечних речовин, що виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на його території;

– за програмою пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, – підвищення рівня загальних пожежно-технічних знань, вивчення правил пожежної безпеки з урахуванням особливостей виробництва, ознайомлення з протипожежними заходами та діями у разі виникнення пожежі, оволодіння навичками використання наявних засобів пожежогасіння;

– за програмою прискореної підготовки працівників до дій в особливий період – навчання способам захисту від наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період, що здійснюється підприємствами, установами та організаціями, які продовжують роботу у воєнний час, і розпочинається одночасно з уведенням в дію планів цивільного захисту на особливий період.

Навчання працівників на підприємстві, в установі та організації здійснюється шляхом:

– курсового навчання, що передбачає формування навчальних груп і здійснюється в навчальних класах або на об’єктах навчально-виробничої бази підприємства, установи та організації;

– індивідуального навчання, що передбачає вивчення теоретичного матеріалу самостійно та у формі консультацій з керівниками навчальних груп або іншими особами.

Навчальні групи комплектуються переважно з працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту.

На підприємствах, в установах та організаціях із чисельністю працівників 50 і менше осіб навчання може здійснюватися шляхом проведення інструктажів за програмою загальної підготовки працівників, які проводяться особами з питань цивільного захисту, призначеними в межах штатної чисельності суб’єкта господарювання.

У разі прийняття на роботу особа за місцем роботи проходить інструктаж з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях.

Особи, яких приймають на роботу, пов’язану з підвищеною пожежною небезпекою, повинні попередньо пройти спеціальне навчання (за програмою пожежно-технічного мінімуму). Працівники, зайняті на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, проходять один раз на рік перевірку знань відповідних нормативних актів з пожежної безпеки, а посадові особи до початку виконання своїх обов’язків і періодично (один раз на три роки) - навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки.

Інструктаж та перевірка знань проводяться у порядку, визначеному підприємством, установою та організацією на основі вимог нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту.

З метою належної організації навчального процесу, забезпечення послідовності теоретичного і практичного навчання на підприємствах, в установах та організаціях розробляються і ведуться планувальні, облікові та звітні документи.

Для отримання працівниками відомостей про конкретні дії у надзвичайних ситуаціях на підприємстві, в установі та організації обладнується з урахуванням особливостей виробничої діяльності інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту, що є частиною приміщення загального користування, у якій тематично оформляються стенди, розміщуються схеми, навчальні посібники і зразки, передбачені програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях.

Тематичне наповнення інформаційно-довідкового куточка визначається з урахуванням заходів, передбачених планом реагування на надзвичайні ситуації, та містить інформацію про наявні можливості та ресурси підприємства, установи, організації з протидії небезпечним факторам, що ймовірні для місця їх розташування.

Особи, що залучаються підприємствами, установами та організаціями (в тому числі на умовах договору) до проведення інструктажів, навчання і перевірки знань з питань цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, зобов'язані пройти спеціальну підготовку на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності відповідно до вимог типового положення про них.

Навчання керівного складу підприємств, установ та організацій і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, здійснюється в установленому законодавством порядку.

Навчання посадових осіб підприємств, установ та організацій, які до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) зобов'язані проходити навчання з питань пожежної безпеки, здійснюється на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності або на інших підприємствах, в установах та організаціях, що мають затверджені програми навчання з питань пожежної безпеки.

Порядок затвердження таких програм, організації та контролю їх виконання визначається МВС.

Спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту проводяться у порядку, затвердженому МВС.

Графіки проведення таких навчань і тренувань затверджуються щороку керівниками підприємств, установ та організацій і узгоджуються з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС.

Навчання працюючого населення здійснюється у робочий час за рахунок коштів підприємств, установ та організацій.

4.2 Функціональне навчання

Навчальний процес з функціонального навчання – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію функціонального навчання на підставі державних стандартів освіти, а також вимог до функціональних програм навчання у сфері цивільного захисту та категорій осіб керівного складу цивільного захисту, інших управлінських кадрів і фахівців, які підлягають навчанню у сфері цивільного захисту. Функціональне навчання забезпечує на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях потреби центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій у підвищенні рівня компетентності (знань, умінь) державних службовців, інших керівних і управлінських кадрів виконувати певні функції у межах законодавчо визначених повноважень у сфері цивільного захисту, удосконалення професійної підготовленості фахівців виконувати службові обов'язки і поставлені завдання у режимах підвищеної готовності, надзвичайної ситуації, надзвичайного та воєнного стану ЄДСЦЗ.

Основними видами функціонального навчання, що забезпечують його безперервність, є:

- короткострокове (до 72 навчальних годин) підвищення кваліфікації керівних та управлінських кадрів – проводиться з відривом від виробництва в Інституті, на обласних курсах підвищення кваліфікації керівних кадрів у складі навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (далі – центри), на виїзних заняттях з підвищення рівня компетентності державних службовців, інших керівних і управлінських кадрів, які за сферою своїх посадових обов'язків виконують певні завдання, функції у межах законодавчо визначених повноважень з питань цивільного захисту. До короткострокового підвищення кваліфікації цільового призначення також належить участь керівних кадрів у навчально-методичних зборах цивільного захисту, конференціях, семінарах з проблем запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

- курсове (тривалість визначається програмами постійно діючих семінарів, але не перевищує 36 годин) – проводиться з відривом від виробництва на міських курсах цивільної оборони (далі – курси) як за цільовим призначенням щодо корекції професійної підготовленості фахівців виконувати службові обов'язки і поставлені завдання у різних режимах діяльності єдиної державної системи цивільного захисту, так і на замовлення відповідно до потреб підприємств, установ та організацій;

- практичне (до 56 годин) – здійснюється без відриву від виробництва майстрами виробничого навчання, завідувачами навчально-консультаційних пунктів безпосередньо на підприємствах, в установах, організаціях, у навчальних закладах відповідно до програм практичної підготовки до дій за

надзвичайних ситуацій на підприємствах, в установах та організаціях, положень, настанов, рекомендацій щодо підготовки та проведення об'єктових комплексних, штабних, тактико-спеціальних навчань, тренувань та спеціальних навчально-організаційних заходів з цивільного захисту;

- самостійна підготовка.

Основою для планування функціонального навчання є Директива начальника цивільного захисту України про основні завдання ЄДСЦЗ на рік, навчальні плани та функціональні програми навчання у сфері цивільного захисту, положення, настанови, рекомендації щодо підготовки та проведення спеціальних об'єктових навчань, тренувань і навчально-організаційних заходів з цивільного захисту.

4.3 Спеціальні об'єктові навчання і тренування

Спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту є формою практичної підготовки працівників, зокрема керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, що визначає в цілому готовність підприємств, установ та організацій до реалізації планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період.

Спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту проводяться у робочий час за рахунок коштів роботодавця та залежно від складу учасників поділяються на:

- спеціальні об'єктові навчання та об'єктові тренування з питань цивільного захисту;
- спеціальні об'єктові тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;
- протипожежні та протиаварійні об'єктові тренування.

Графіки з підготовки та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту щороку затверджуються керівниками підприємств, установ, організацій після попереднього погодження з виконавчими органами міських (районних у місті) рад, районними (міськими) держадміністраціями та територіальними органами ДСНС України.

На підставі таких графіків:

- виконавчими органами міських (районних у місті) рад, районними (міськими) держадміністраціями затверджуються плани-графіки практичної підготовки осіб керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, на підприємствах, в установах, організаціях;

- територіальними курсами, навчально-методичними центрами цивільного захисту та безпеки життєдіяльності здійснюється методичний супровід підприємств, установ, організацій, що проводять спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту;

– ДСНС України та її територіальними органами здійснюється контроль за періодичністю проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту та ведеться їх облік.

Спеціальні об'єктові навчання і тренування за своїм призначенням можуть бути плановими, експериментальними та показовими.

Планові навчання і тренування завершують певний період об'єктової підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях.

Експериментальні навчання і тренування передбачають пошук або випробування і освоєння найбільш ефективних способів захисту персоналу, підвищення стійкості функціонування об'єкта в умовах надзвичайних ситуацій, прийомів проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Показові навчання і тренування проводяться з метою вироблення єдності поглядів на організацію і методику проведення навчань, показу зразкових і найбільш доцільних дій його учасників при вирішенні покладених на них завдань.

Спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту передбачають підготовчий період, періоди проведення навчання та розбору його результатів. До загальних заходів підготовчого періоду навчання відноситься:

- добір з числа керівного складу та фахівців, які організовують і здійснюють заходи цивільного захисту, керівництва і посередників за навчанням, тренуванням та організація їх підготовки;

- розробка та затвердження в установленому порядку навчально-методичної документації та кошторису витрат на підготовку та проведення навчання, тренування;

- підготовка навчальних місць, містечок та натурних ділянок з відпрацювання практичних заходів;

- оцінка готовності персоналу, який залучається на навчання, засобів імітації, системи управління та оповіщення.

Відповідальність за організацію та проведення таких навчань і тренувань покладається на керівників підприємств, установ, організацій.

Особи, які беруть участь у навчаннях і тренуваннях, зобов'язані дотримуватися вимог безпеки, правил експлуатації обладнання та вимог виробничих інструкцій.

Спеціальні об'єктові навчання (далі – навчання) проводяться підприємствами, установами та організаціями, з чисельністю працюючих 50 осіб і більше, з метою комплексного відпрацювання його учасниками алгоритмів дій з організації та здійснення заходів, передбачених планами реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період, а також виконання ними функцій з питань цивільного захисту.

Навчання проводяться на завершальному етапі трирічного періоду об'єктової підготовки з цивільного захисту працівників після того, як вони

оволодіють у повному обсязі теоретичним матеріалом відповідних програм підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

Для підготовки і проведення навчання не пізніше, ніж за півтора місяця до його проведення, керівником підприємства, установи, організації видається наказ, яким визначаються вихідні дані (тема, навчальні цілі, строк та місце проведення), призначається керівництво навчанням, склад тих, хто навчається, та посередники при них, порядок їх підготовки і допуску до навчання, терміни та обсяг робіт з підготовки місць (ділянок) проведення практичних заходів, відповідальні виконавці, матеріальне і технічне забезпечення, кошторис на підготовку та проведення навчання тощо.

До складу керівництва навчанням входять: керівник навчання – керівник підприємства, установи, організації, заступники, помічники керівника навчання, начальник штабу керівництва навчанням.

Штаб керівництва навчанням створюється як тимчасовий орган для забезпечення розробки документів з проведення навчання, підготовки навчально-матеріальної бази, пунктів управління, робочих місць тих, хто навчається, засобів зв'язку та оповіщення. Чисельність працівників штабу керівництва навчанням залежить від обсягу завдань, що вирішуються під час підготовки і проведення навчання.

Посередники при тих, хто навчається є представниками керівника навчання, які надають допомогу керівникові у проведенні навчання, а також здійснюють контроль за діями тих, хто навчається, та дотриманням ними заходів безпеки.

Підготовка керівництва для забезпечення успішного проведення навчання, здійснюється на спеціально організованих керівником підприємства, установи, організації інструктивно-методичних заняттях, що проводяться територіальними курсами, навчально-методичними центрами цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Під час таких занять, що проводяться безпосередньо на підприємстві, в установі, організації, заступниками (помічниками) керівника навчання, персоналом штабу керівництва відпрацьовуються плануючі документи з проведення навчання.

З працівниками та посередниками, які на час навчання призначаються керівниками на навчальних місцях з практичного відпрацювання заходів і робіт, або/та залучаються до проведення таких заходів і робіт, проводяться інструктажі.

Для забезпечення проведення навчання керівником підприємства, установи, організації за погодженням з територіальним органом ДСНС України затверджується план проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

План проведення є основним документом, що визначає хід навчання, послідовність відпрацювання навчальних питань. Розробляється текстуально з додатками: план об'єкта з графічним показом ділянок, рубежів, пунктів розіграшу обстановки та переліком засобів імітації; почасовий графік нарощування обстановки з переліком ввідних; схема розгортання сил і засобів у

місцях (ділянках) відпрацювання практичних заходів та їх зміст, табель термінових донесень за навчанням.

План нарощування обстановки, план імітації та план проведення практичних заходів можуть відпрацьовуватися окремо.

Проведення навчання планується по етапах, кількість і зміст яких залежать від навчальних цілей і масштабів. Кожен етап має включати питання, що повністю охоплюють певний період дій.

До проведення навчання залучаються:

- об’єктова комісія з питань надзвичайних ситуацій;
- об’єктові евакуаційні органи;
- штатний або позаштатний підрозділ (особа) з питань цивільного захисту підприємства, установи, організації;
- особи, на яких, у разі виникнення надзвичайної ситуації, покладаються функції керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, та працівників штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації об’єктового рівня;
- об’єктові спеціалізовані служби цивільного захисту;
- чергова (диспетчерська) служба (у разі утворення);
- до третини об’єктових формувань цивільного захисту;
- об’єктова добровільна пожежна дружина (команда);
- об’єктова аварійно-рятувальна служба (у разі утворення)
- працівники підприємства, установи, організації, яких планується задіяти до проведення практичних заходів.

Для відпрацювання питань взаємодії та оцінки реальності розроблених плануючих документів з цивільного захисту та визначення готовності сил і засобів до виконання завдань за рішенням відповідного місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування на навчання можуть залучатись окремі підрозділи сил територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту.

Оцінка готовності (допуск) персоналу до проведення навчання здійснюється комісією підприємства, установи, організації, до складу якої включаються посадові особи, які виконують обов’язки, пов’язані із забезпеченням цивільного захисту, пожежної безпеки та охорони праці, а також представник відповідного територіального органу ДСНС України. Очолює її голова комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємства, установи, організації.

Під час допуску проводиться:

- перевірка плануючих документів та особиста підготовка заступників, помічників керівника навчання та керівника штабу керівництва навчанням;
- вибіркова перевірка знань з питань цивільного захисту в обсязі програм підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях;
- знання заходів з безпеки працівників, які залучаються до відпрацювання практичних питань за навчанням;
- огляд з визначення ступеня готовності спеціалізованих служб і

формувань цивільного захисту та навчально-виробничої бази до навчання.

Формування цивільного захисту на навчання виводяться повністю укомплектованими особовим складом, технікою, засобами малої механізації, приладами, інструментами, засобами індивідуального захисту, первинними засобами пожежогасіння та іншим табельним майном.

За результатами роботи комісія складає акт, що затверджується керівником підприємства, установи, організації.

Навчання проводяться тривалістю до двох діб на навчально-виробничій базі підприємства, установи, організації, що включає територію підприємства, установи або організації з виробничими будівлями, спорудами, різного роду комунікаціями, а також спеціально створені навчальні місця з урахуванням специфіки діяльності та особливостей територіального розміщення.

На великих підприємствах навчання проводяться по виробництвах, групах цехів.

Під час навчання виконуються практичні заходи, що дозволяють перевірити реальність планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період, визначити рівень готовності до вирішення завдань цивільного захисту керівного складу і фахівців підприємства, установи, організації, забезпечити взаємодію між об'єктовими спеціалізованими службами, формуваннями та органами управління ними, відпрацювати практичні дії персоналу, застосовуючи засоби захисту, в різних режимах функціонування єдиної державної системи цивільного захисту та її ланок.

Практичні заходи навчання проводяться з імітацією руйнувань, пожеж, вибухів, зон затоплення і зараження, задимлення, аварій на трубопроводах і ємкостях, ступінь якої залежить від навчальних цілей, особливостей підприємства, установи, організації, характеру місцевості і наявності імітаційних засобів. Окремі елементи доповнюються засобами позначення: знаками, покажчиками, прапорцями, пояснювальними написами тощо.

У вищих навчальних закладах, а також на підприємствах, в установах, організаціях з чисельністю працюючих менше 50 осіб з метою комплексного відпрацювання заходів, передбачених інструкціями щодо дій персоналу у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, замість спеціального об'єктового навчання щороку тривалістю до 8 годин проводиться об'єктове тренування з питань цивільного захисту.

Спеціальні об'єктові тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, протипожежні та протиаварійні тренування сприяють всебічній підготовці підприємств, установ, організацій до підготовки і проведення спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту.

Такі тренування, крім років, коли на підприємствах, в установах і організаціях проводяться спеціальні об'єктові навчання з питань цивільного захисту, плануються і проводяться підприємствами, установами, організаціями щороку.

Спеціальні об'єктові тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту проводяться з метою набуття працівниками, які входять до

їх складу, навичок з виконання спеціальних робіт і заходів за умов надзвичайних ситуацій, пожеж, формування їх здатності до колективних дій, а також перевірки в цілому готовності спеціалізованих служб і формувань, добровільних пожежних дружин (команд) до дій за призначенням.

Тренування проводяться щороку тривалістю до 8 годин керівниками спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту.

Для підготовки і проведення тренування його керівником розробляється план-календар тренування, що за погодженням зі штатним (позаштатним) працівником з питань цивільного захисту підприємства, установи, організації затверджується головою об'єктової комісії з надзвичайних ситуацій.

Планом-календарем визначається загальна послідовність проведення тренування, до нього додаються тактичні завдання формуванням зі схемою практичного виконання робіт.

Кожному тренуванню передуює вивчення тими, хто навчається, відповідних тем програми спеціальної підготовки працівників, які входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту.

Під час тренування відпрацьовуються навчальні вправи щодо прийомів і способів дій за призначенням, нормативи із застосування засобів цивільного захисту, а також здійснюється практичне виконання робіт.

Тренування зі спеціалізованими службами і формуваннями цивільного захисту для досягнення злагодженості у діях можуть проводитись як спільні (одночасно зі всіма працівниками, які входять до складу декількох спеціалізованих служб і формувань).

Спільні тренування проводяться на пунктах управління підприємств, установ, організацій, обладнаних засобами управління і зв'язку та на місцевості на фоні змодельованої обстановки, яка безперервно розвивається.

Керівником спільного навчання призначається особа, на яку, у разі надзвичайної ситуації, покладаються функції керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, функції штабу керівництва тренуванням покладаються на призначений ним штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

План проведення спільного тренування затверджується керівником підприємства, установи, організації.

Протипожежні тренування (тренування персоналу у діях на випадок пожежі) проводяться на всіх підприємствах, в установах, організаціях незалежно від чисельності працюючих.

Кожен працівник протягом року (крім року проведення на підприємстві, в установі, організації спеціального об'єктового навчання) має взяти участь у протипожежному тренуванні, темою якого є порушення з причини пожежі режиму роботи об'єкта в цілому, а також у протипожежному тренуванні по структурних підрозділах підприємства, установи, організації.

Протипожежні тренування можуть проводитися за участю пожежно-рятувальних підрозділів, що обслуговують відповідне підприємство, установу, організацію.

На підприємствах, в установах, організаціях з чисельністю працюючих менше 50 осіб та навчальних закладах протипожежні тренування, темою яких є порушення з причини пожежі режиму роботи об'єкта в цілому, проводяться під час об'єктових тренувань з питань цивільного захисту.

При проведенні протипожежних тренувань відпрацьовуються навички персоналу з організації гасіння пожежі на початковому етапі із застосуванням первинних засобів пожежогасіння, надання першої допомоги потерпілим та проведення евакуації при пожежі, взаємодії з пожежно-рятувальними підрозділами та підрозділами екстреної медичної допомоги.

Керівництво організацією та проведенням протипожежних тренувань відповідно покладається на керівників спеціалізованих протипожежних служб (відповідальних за пожежну безпеку) або керівників підприємств, установ, організацій та їх структурних підрозділів.

Для імітування умовної пожежі, оголошення ввідних для персоналу, вжиття заходів щодо попередження помилкових дій будь-якого учасника тренування, які можуть призвести до нещасного випадку, аварії, пошкодження обладнання або порушення технологічного процесу, керівником тренування можуть призначатися посередники, чисельність яких визначається з урахуванням особливостей підприємства, установи та організації та кількості їх працівників.

Плани проведення протипожежних тренувань складаються їх керівниками і затверджуються керівником підприємства, установи, організації.

Плани проведення тренувань передбачають:

організаційні заходи – тему, навчальні цілі, час і місце тренування, склад учасників, призначення посередників, визначення засобів зв'язку;

підготовчі заходи – установку імітації, засобів і знаків (прапорців, плакатів, пояснювальних написів тощо), інструктаж і розстановку посередників, підготовку наявних засобів пожежогасіння;

оперативні дії – оголошення умовної пожежі, введення в роботу імітаційних засобів, дії персоналу під час умовної пожежі та контроль за ходом дій посередниками і керівником тренування.

Протиаварійні тренування (тренування персоналу щодо дій у разі виникнення аварійних ситуацій та аварій) проводяться усіма підприємствами, установами, організаціями, що мають хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки.

При проведенні тренувань відпрацьовуються дії персоналу за планом локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки із запобігання аварійним ситуаціям і аваріям на відповідних стадіях їх розвитку, або локалізації і мінімізації їх наслідків для людей, матеріальних цінностей, довкілля, інших виробництв, рятування і виведення людей із зон ураження та потенційної небезпеки.

Протиаварійні тренування проводяться із застосуванням наявних систем оповіщення, засобів індивідуального захисту, інших засобів, обладнання, інструменту та матеріалів, що можуть використовуватися для виявлення небезпечних речовин і ліквідації їх наслідків, а також виведення з небезпечної зони персоналу, медичного забезпечення і життєзабезпечення евакуйованих у

місцях їх збору.

Керівником тренування є керівник об'єкта підвищеної небезпеки.

До тренування залучаються працівники підприємств, установ, організацій, участь яких передбачена оперативною частиною плану локалізації і ліквідації наслідків аварій.

Для контролю за діями персоналу, призначення ввідних, правильності та своєчасності виконання розпоряджень з числа заступників керівника підприємства, установи, організації відповідно до розподілу обов'язків призначається керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Кожному тренуванню передуює вивчення тими, хто навчається, відповідних тем програми додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки.

Протягом кожного року (у тому числі і року проведення спеціального об'єктового навчання) з працівниками об'єктів підвищеної небезпеки у порядку та з періодичністю, передбаченими планом локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, додатково проводяться навчальні тривоги.

Під час навчальних тривог здійснюється оповіщення і збір керівного складу, основного складу об'єктової аварійно-рятувальної служби та керівників спеціалізованих служб і формувань, які за планом локалізації і ліквідації наслідків аварій залучаються до локалізації і ліквідації аварійної ситуації, інформування населення, яке проживає поряд з об'єктами підвищеної небезпеки.

Протиаварійні тренування можуть проводитися за участю аварійно-рятувальних служб, що обслуговують відповідне підприємство, установу або організацію.

Заступники, помічники керівника навчання (тренування), посередники на основі постійного і всебічного вивчення роботи та дій учасників навчання, (тренування) готують матеріал для загального розбору у вигляді коротких висновків, пропозицій і у встановлені керівником навчання (тренування) строки подають його до штабу керівництва навчанням або керівнику тренування.

При проведенні розбору керівником навчання, тренування дається аналіз та оцінка дій тих, хто навчався, з наведенням фактів і цифрових показників, здійснюється постановка задач для усунення недоліків.

Підсумки спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту обговорюються на розширеному засіданні об'єктової комісії з питань надзвичайних ситуацій, на підставі рішення якого керівником підприємства, установи, організації видається наказ про стан готовності підприємства, установи, організації до вирішення завдань цивільного захисту.

У разі необхідності у встановленому порядку вносяться уточнення та зміни до відповідних планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період.

За результатами проведених спеціальних об'єктових навчань і спеціальних об'єктових тренувань з питань цивільного захисту не пізніше

10 днів з часу їх закінчення складається звіт, що підписується керівником підприємства, установи, організації, вищого навчального закладу який подається до місцевого органу виконавчої влади (органу місцевого самоврядування) та територіального органу ДСНС України.

Результати тренувань спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту до дій за призначенням, а також індивідуальні оцінки працівників, що входять до їх складу, заносяться до журналів обліку підготовки спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту.

Результати протипожежних і протиаварійних тренувань заносяться до спеціальних журналів обліку таких тренувань.

Учасники планового тренування, які отримали за свої дії незадовільні оцінки, повинні пройти позачергову перевірку знань з питань цивільного захисту, пожежної і техногенної безпеки.

ЛЕКЦІЯ 5 ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Питання для розгляду на лекції

5.1 Загальні положення

5.2 Завдання евакуаційної комісії об'єкта

5.3 Організація проведення евакуаційних заходів

5.4 Дії евакуаційної комісії об'єкта при здійсненні евакуаційних заходів

5.5 Порядок розроблення Плану евакуації об'єкта

5.1 Загальні положення

Евакуаційні заходи суб'єкта господарювання здійснюються у відповідності з Методичними рекомендації щодо організації планування та проведення евакуаційних заходів на об'єктах господарської діяльності у разі виникнення надзвичайних ситуацій, які визначають порядок планування і проведення евакуаційних заходів на підприємствах, в установах та організаціях (далі – об'єкти) у мирний час та особливий період.

Евакуаційні заходи плануються у мирний час для здійснення організованої евакуації працівників об'єктів та членів їхніх сімей:

- із зон небезпечного радіоактивного забруднення навколо атомних електростанцій (далі – АЕС) (для АЕС до 4 ГВт у радіусі 30 – км зони та для АЕС більше 4 ГВт у радіусі 50 – км зони);

- із зон можливого катастрофічного затоплення (з 4-годинним добіганням проривної хвилі);

- із районів виникнення стихійного лиха (масових лісових і торф'яних пожеж, землетрусів, зсувів, паводків, підтоплень);

- зон можливого хімічного забруднення внаслідок аварії на хімічно небезпечних об'єктах.

Евакуаційні заходи плануються на особливий період для здійснення організованої евакуації працівників об'єктів та членів їхніх сімей:

- з районів можливих бойових дій (при наявності зазначених районів);

- із зон небезпечного радіоактивного забруднення навколо АЕС (для АЕС до 4 ГВт у радіусі 30 - км зони та для АЕС більше 4 ГВт у радіусі 50 - км зони);

- із зон можливого катастрофічного затоплення місцевості (з 4-годинним добіганням проривної хвилі).

Загальне керівництво плануванням та проведенням евакуаційних заходів на об'єктах господарювання здійснює керівник об'єкта.

Безпосереднє керівництво підготовкою до проведення евакуаційних заходів на об'єктах покладається на об'єктову евакуаційну комісію (групу), яка взаємодіє з міською (районною) евакуаційною комісією, організовує обмін інформацією з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування у безпечних районах розміщення.

Головою об'єктової евакуаційної комісії (групи) призначається заступник керівника об'єкта, заступником голови – начальник відділу або сектору кадрів або працівник, який відповідає за роботу з персоналом, секретарем комісії – спеціально визначена особа, яка відповідає за цивільний захист на об'єкті.

Персональний склад евакуаційних органів визначається наказами керівників об'єктів.

Для планування, підготовки та проведення евакуаційних заходів, приймання і розміщення працівників об'єктів та членів їхніх сімей за наказами керівників об'єктів незалежно від форм власності і підпорядкування створюються евакуаційні органи: евакуаційні комісії, збірні евакуаційні пункти (далі – ЗЕП), проміжні пункти евакуації (далі – ППЕ) та приймальні евакуаційні пункти (далі – ПЕП).

На підприємствах, в організаціях та установах з чисельністю працівників та службовців до 50 осіб – евакуаційні комісії не створюються, а призначається відповідальна особа, яка відповідає за планування, підготовку та проведення евакуаційних заходів.

Час на розгортання і підготовку евакуаційних органів усіх рівнів до роботи не повинен перевищувати чотирьох годин з моменту отримання розпорядження про проведення евакуації.

ЗЕП розгортаються за рішенням місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та наказами керівників об'єктів господарської діяльності на період проведення евакуації.

ПЕП створюються за рішенням голів райдержадміністрацій для зустрічі, приймання та відправлення евакуйованих в безпечні райони (місця) розміщення.

ППЕ створюється за рішенням голів облдержадміністрацій для проведення евакуації із зон радіоактивного (хімічного) забруднення.

5.2 Завдання евакуаційної комісії об'єкта

Основним завданням евакуаційної комісії об'єкта є:

1) У мирний час:

- спільно із службами цивільного захисту об'єкта – відпрацювання плануючої документації з організації евакуаційних заходів;

- розроблення та здійснення заходів щодо освоєння закріпленого району (пункту) розміщення, підготовка поквартирної схеми розміщення працівників та членів їхніх сімей у позаміській зоні;

- підготовка пропозицій начальнику цивільного захисту об'єкта про склад ЗЕП, призначення начальників евакуаційних ешелонів, старших автомобільних і піших колон;

- відповідає за планування, підготовку, організацію і проведення евакуаційних заходів.

2) При введенні воєнного стану:

- уточнення плану евакуації, заходів щодо його забезпечення та списків евакуйованих працівників та членів їхніх сімей;
- підготовка до розгортання ЗЕП, приведення у готовність наявних захисних споруд;
- уточнення з ПЕП порядку прийому і розміщення працівників та членів їхніх сімей у позаміській зоні.

3) З отриманням розпорядження на проведення евакуації:

- організація оповіщення працівників об'єкта про початок евакуації;
- постановка завдань начальникам евакуаційних ешелонів, старших автомобільних та піших колон, вручення їм списків евакуйованих, які входять до складу цих колон (ешелонів);
- організація взаємодії з транспортними підрозділами, які надають транспорт для вивезення працівників та членів їхніх сімей у позаміську зону;
- облік евакуйованих, доведення до начальника цивільного захисту об'єкта, районної (міської) евакуаційної комісії відомостей про кількість перевезених у позаміську зону працівників і службовців та членів їхніх сімей (за часом, видами транспорту);
- взаємодія зі службами цивільного захисту щодо забезпечення евакуйованих на ЗЕП, пунктах посадки і висадки і на ППЕ;
- налагодження взаємодії з евакоприймальними комісіями у безпечних районах.

5.3 Організація проведення евакуаційних заходів

Для вивезення (виведення) працівників об'єкта та членів їхніх сімей за межі зон (районів) можливих руйнувань, катастрофічного затоплення, виникнення стихійного лиха, аварій і катастроф евакуація здійснюється транспортом у два етапи: спочатку на приймальні евакуаційні пункти, а потім в безпечні пункти розміщення.

При радіоактивному (хімічному) забрудненні евакуація населення (працівників) проводиться через проміжні пункти евакуації, які розгортаються на зовнішніх межах зон можливого радіоактивного (хімічного) забруднення, а потім до приймальних евакуаційних пунктів.

Використання транспортних засобів при комбінованому способі евакуації передбачає два варіанти проведення евакуації:

- перший варіант – залучаються усі види транспорту з подальшим виведенням евакуйованих пішим порядком до кінцевих пунктів евакуації;
- другий варіант – виведення евакуйованих пішим порядком з небезпечних зон, з подальшими посадкою на транспортні засоби і перевезенням їх до кінцевих пунктів розміщення.

З отриманням розпорядження про проведення евакуації керівники об'єктів організовують оповіщення працівників об'єктів про початок евакуації.

Працівники та члени їхніх сімей, які підлягають евакуації, самостійно міським транспортом або у пішому порядку прибувають на ЗЕП.

Увесь персонал об'єкта перед початком проведення евакуації може забезпечуватися евакуаційними посвідченнями або маршрутними листами в установленому порядку при введенні воєнного стану.

Адміністрація ПЕП зобов'язана своєчасно розгорнути пункти (місця) для зустрічі прибуваючих поїздів, суден, автомобільних та піших колон та спільно з адміністрацією залізничної станції, пристані, пункту висадки з автотранспорту забезпечити організовану висадку евакуйованих.

На ПЕП евакуйовані можуть перебувати тривалий час, тому повинні бути визначені та обладнані місця для тимчасового їх розміщення, а у зимовий період розгортаються пункти обігріву для забезпечення евакуйованих харчуванням, питною водою та надання медичної допомоги.

У першу чергу підлягають перевезенню діти до 14 років з батьками, інваліди, вагітні жінки, жінки і чоловіки старші 65 років.

Евакуйовані, які прибувають на ПЕП особистим транспортом, формуються в автомобільні колони.

Особистим транспортом здійснюється перевезення евакуйованих тільки до місць розміщення.

При виникненні значних (великих) аварій на виробництві, у разі дії на людей шкідливих речовин, евакуація організовується шляхом їх перевезення автомобільним транспортом або негайного виведення у безпечні райони. При цьому ЗЕП не розгортаються.

5.4 Дії евакуаційної комісії об'єкта при здійсненні евакуаційних заходів

Евакуаційні комісії об'єктів господарської діяльності незалежно від форм власності і підпорядкування, які проводять евакуацію, відпрацьовують заходи щодо освоєння позаміської зони із своєчасним оформленням ордерів у мирний час на право заняття приміщень у безпечному районі.

З отриманням розпорядження (сигналу) про проведення евакуації керівники об'єктів організовують оповіщення керівників евакуаційних органів, працівників об'єктів про початок евакуації згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність та розробленої схеми (списку) оповіщення особового складу евакуаційної комісії об'єкта та працівників об'єктів.

З отриманням розпорядження (сигналу) на проведення евакуації за сигналом «Оголошено збір» голова евакуаційної комісії або його заступник негайно прибувають на пункт управління цивільного захисту об'єкта згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність та розробленої схеми (списку) оповіщення особового складу евакуаційної комісії об'єкта.

Організовується оповіщення і збір особового складу евакуаційної комісії об'єкта згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність та розробленої схеми (списку) оповіщення особового складу евакуаційної комісії об'єкта.

Приводяться у готовність евакуаційні групи забезпечення, які входять до складу евакуаційної комісії (зв'язку і оповіщення, обліку евакуйованих, збору і відправлення евакуйованих, супроводження

евакуйованих, забезпечення зустрічі та їх розміщення, вивезення майна і матеріально-технічного забезпечення заходів евакуації, представників евакуаційних комісій на ЗЕП та на пунктах (станціях) посадки) згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

Організовується відправлення групи забезпечення зустрічі та розміщення евакуйованих разом з оперативною групою до нового місця розташування об'єкта згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

З отриманням розпорядження керівники евакуаційних груп проводять рекогносцирування і підготовку місць розгортання ЗЕП, організовують видачу перепусток на транспорт об'єкта та евакуаційних посвідчень у підрозділах, здійснюють цілодобове чергування керівного складу згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

Об'єктова евакуаційна комісія розгортає ЗЕП згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

Заступник голови евакуаційної комісії та евакуаційні групи адміністрації ПЕП виїжджають у позаміську зону згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

ПЕП розгортаються і обладнуються у повному обсязі згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

Уся службова документація готується для вивезення в позаміську зону згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

Оперативна група із складу евакуаційної комісії виїжджає в позаміську зону згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

З отриманням розпорядження на проведення евакуації організовується евакуація об'єкту в повному обсязі згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність.

Керівники об'єктів уточнюють підлеглим завдання і порядок проведення запланованих евакуаційних заходів з урахуванням обстановки, що склалася, керують евакуацією, організовують роботу об'єктових служб цивільного захисту щодо всебічного забезпечення евакуаційних заходів, взаємодію з сусідніми областями (районами) з питань розміщення евакуйованих на відповідній адміністративній території, доповідають про хід евакуації голові евакуаційної комісії міста (району).

Вивозиться майно об'єкта, що підлягає евакуації згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність та затвердженого розрахунку (графіку) вивозу матеріальних засобів, які підлягають евакуації.

Донесення про хід евакуаційних заходів негайно направляються до ДСНС згідно з табелем термінових донесень та до вищестоящих евакуаційних органів.

5.5 Порядок розроблення Плану евакуації об'єкта

Плани евакуації працівників об'єкта розробляються відповідними евакуаційними комісіями та складається з розділів:

1) Загальна характеристика об'єкта:

- кількість працівників та членів їхніх сімей, які підлягають евакуації за видами надзвичайних ситуацій;
- кількість транспорту, необхідного для евакуації працівників та членів їхніх сімей;
- кількість працівників та членів їхніх сімей, які виводяться у пішому порядку;
- характеристика об'єкта та можливі наслідки у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- евакуаційні органи, їх склад та терміни приведення у готовність за видами надзвичайних ситуацій;
- висновки з оцінки обстановки.

2) Порядок оповіщення працівників та членів їхніх сімей про початок евакуації здійснюється згідно затвердженого календарного плану приведення в готовність та розробленої схеми (списку) оповіщення працівників та членів їхніх сімей.

3) Терміни та порядок проведення евакуації за видами надзвичайних ситуацій і загальний термін евакуації:

- термін проведення евакуації (початок, кінець та загальний час проведення евакуації);
- визначення порядку доставки працівників об'єкта та членів їхніх сімей з районів надзвичайних ситуацій (пунктів посадки) у безпечні райони (пункти висадки) і кількість задіяного транспорту на етапах і рейсах.

4) Визначення евакуаційних напрямків, маршрутів евакуації, довжини маршрутів та часу на переміщення працівників та членів їхніх сімей до кінцевих пунктів.

5) Організація приймання, розміщення, захисту та життєзабезпечення евакуйованих у безпечному районі.

6) Організація і здійснення заходів щодо видів забезпечення евакуації: транспортне, інженерне, медичне, матеріально-технічне, продовольче, охорони громадського порядку і безпеки дорожнього руху, інформаційне.

Для кожного виду забезпечення евакуаційних заходів повинні бути розроблені обґрунтовані розрахунки, конкретно визначені сили і засоби, які залучаються до виконання завдань, посадові особи, які відповідають за організацію видів забезпечення, терміни виконання цих завдань, місця розміщення організацій, підприємств, установ, які здійснюють це забезпечення.

При розробленні Плану евакуації об'єкта передбачається розділ «Часткова евакуація» з відповідними розрахунками.

План евакуації об'єкта підписуються головою об'єктової евакуаційної комісії, узгоджується з усіма службами цивільного захисту міста (району) і територіальним органом управління у справах захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, підписи їх керівників повинні бути скріпленні печатками, які його узгодили та затверджуються керівником об'єкту.

План евакуації об'єкта вводиться в дію у разі виникнення надзвичайної ситуації відповідно до встановленого порядку.

При розробленні Плану евакуації працівників об'єкта та членів їхніх сімей (на особливий період) слід дотримуватися вимог Закону України «Про державну таємницю».

ЛЕКЦІЯ 6 ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ ТА ІНШИХ НЕВІДКЛАДНИХ РОБІТ

Питання для розгляду на лекції:

6.1 Загальний порядок дій аварійно-рятувальних підрозділів під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

6.2 Загальний порядок дій керівника органу управління (підрозділу) під час організації і проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.

6.1 Загальний порядок дій аварійно-рятувальних підрозділів під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт

Організація проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт включає в себе:

- прийом і обробку викликів (отримання сигналу про надзвичайну ситуацію);
- виїзд і переміщення сил до місця виклику (надзвичайної ситуації);
- розгортання сил і засобів, призначених для ліквідації надзвичайної ситуації;
- розвідку зони (місця, об'єкта) надзвичайної ситуації;
- пошук, рятування потерпілих на об'єкті (у зоні надзвичайної ситуації), надання їм першої медичної допомоги і підготовку до евакуації у безпечні райони (місця);
- локалізацію надзвичайної ситуації;
- виконання спеціальних робіт;
- збір і повернення сил і засобів до місця дислокації.

Прийом і обробка викликів здійснюються оперативним черговим (черговим диспетчером, радіотелефоністом) аварійно-рятувального, пожежно-рятувального підрозділу (далі – підрозділ, уповноважений на проведення АРІНР) і містять у собі:

- прийом від заявника і фіксування у журналі обліку викликів інформації про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації;
- оцінку отриманої інформації і ухвалення рішення про направлення до місця виклику сил і засобів, передбачених розкладом виїзду (планом залучення сил і засобів);
- подачу сигналу «Збір – аварія»;
- передачу наявної інформації про надзвичайну ситуацію та направлення сил і засобів до місця виклику.

При отриманні інформації від заявника про надзвичайну ситуацію оперативний черговий (черговий диспетчер, радіотелефоніст) повинен по можливості встановити:

- місцезнаходження та інші відомості про місце виникнення надзвичайної ситуації;

- наявність і характер небезпеки життю і здоров'ю людей;
- особливості об'єкта, на якому відбулася надзвичайна ситуація; прізвище, ім'я та по батькові заявника;
- інші відомості (у тому числі номер телефону заявника) про надзвичайну ситуацію, які можуть вплинути на успішне виконання основного завдання.

Подача сигналу "Збір - аварія" здійснюється відразу після встановлення місцезнаходження або інших відомостей про місце виникнення надзвичайної ситуації і ухвалення рішення про виїзд.

Обробка виклику повинна бути завершена за найкоротший час і не повинна затримувати виїзд сил і засобів до місця виникнення надзвичайної ситуації.

Після обробки виклику в район надзвичайної ситуації спрямовуються сили і засоби ЄДСЦЗ відповідно до наявних планів залучення сил і засобів та інших документів.

Додаткова (уточнена) інформація про надзвичайну ситуацію повинна негайно передаватися оперативним черговим (черговим диспетчером, радіотелефоністом) наявними каналами зв'язку посадовій особі, що очолює підрозділ, уповноважений на проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, у тому числі і під час пересування до місця виникнення надзвичайної ситуації.

Виїзд і рух до місця виклику (надзвичайної ситуації) містять у собі збір особового складу за сигналом "Збір - аварія" і його доставку на автомобілях та інших спеціальних транспортних засобах на місце виклику (надзвичайної ситуації).

Виїзд і рух до місця виклику (надзвичайної ситуації) повинні здійснюватися у найкоротший час, що досягається:

- швидким збором і виїздом особового складу підрозділу, уповноваженого на проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт (протягом часу, що не перевищує нормативний);
- рухом спеціальних автомобілів по найкоротшому маршруту із гранично можливою швидкістю, що забезпечує безпеку, у тому числі з використанням спеціальних сигналів і відступом при необхідності у встановленому порядку від Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 (далі – ПДР);
- знанням особливостей району виїзду.

Для скорочення часу руху спеціальних автомобілів до місця надзвичайної ситуації на маршрутах руху у необхідних випадках може обмежуватися дорожній рух.

Рух до місця виникнення надзвичайної ситуації може бути припинено тільки за розпорядженням оперативного чергового (чергового диспетчера).

У випадку змушеної зупинки спеціальних автомобілів, у тому числі пов'язаної з несправністю (включаючи дорожньо-транспортні пригоди (далі -

ДТП), керівник підрозділу, уповноваженого на проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, зобов'язаний:

- негайно повідомити про те, що трапилося, оперативному черговому (черговому диспетчерові);
- залишити на місці зупинки для усунення технічної несправності (очікування співробітників Державтоінспекції МВС при ДТП) водія спеціального автомобіля;
- вжити заходів із доставки особового складу і спеціального устаткування на місце виклику.

При пересуванні до місця виклику (надзвичайної ситуації) залізничним, водним або повітряним транспортом старший начальник на шляху проходження зобов'язаний:

- забезпечити збереження спеціальної техніки і устаткування;
- організувати розміщення, харчування та відпочинок особового складу;
- при наявності часу організувати вивчення особовим складом обстановки в зоні надзвичайної ситуації і уточнити його дії при проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Розгортання сил і засобів, призначених для ліквідації надзвичайної ситуації, розміщення особового складу, спеціальної техніки та устаткування у зоні надзвичайної ситуації здійснюються відповідно до плану ліквідації надзвичайної ситуації або за рішенням керівника з ліквідації надзвичайної ситуації на проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і ліквідацію надзвичайної ситуації.

Рятування людей при надзвичайній ситуації є найважливішим видом аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і являє собою сукупність заходів щодо переміщення людей із зони впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації та їхніх вторинних проявів або захисту людей від впливу цих факторів, у тому числі з використанням засобів індивідуального захисту та захисних споруд (укриттів).

Рятування людей при надзвичайній ситуації повинно проводитися із використанням усіх можливих форм, способів і методів, а також технічних засобів, що забезпечують найбільшу безпеку як потерпілих, так і учасників проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Порядок і способи рятування людей визначаються керівником робіт з ліквідації надзвичайної ситуації залежно від обстановки у зоні надзвичайної ситуації і стану людей. При проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт враховуються стан основних та запасних шляхів евакуації, технічна оснащеність зони надзвичайної ситуації системами оповіщення, аварійного освітлення, а також характерні риси небезпечних факторів надзвичайної ситуації.

Основними способами рятування людей і майна є:

- переміщення їх у безпечне місце, у тому числі з використанням спеціальних технічних засобів;
- захист від впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації.

Для рятування людей вибираються найбільш безпечні шляхи і способи. Переміщення постраждалих у безпечне місце здійснюється з урахуванням умов ліквідації надзвичайної ситуації та їх стану.

Захист людей від впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації у випадку неможливості їхнього переміщення у безпечне місце здійснюється з використанням засобів індивідуального захисту органів дихання та зору, а також за допомогою використання спеціальних речовин і матеріалів, що перешкоджають поширенню та знижують вплив небезпечних факторів надзвичайної ситуації.

Для рятування людей і майна застосовуються такі засоби:

- аварійно-рятувальне устаткування та пристрої;
- рятувальні пристрої (рятувальні рукави, мотузки, трапи та індивідуальні рятувальні пристрої);
- апарати захисту органів дихання та зору;
- літальні апарати;
- плавальні засоби;
- стаціонарні та ручні пожежні драбини тощо;
- автодрабини та автопідіймачі;
- інші доступні засоби рятування.

У ході аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт потерпілим надається екстрена медична допомога.

Надання екстреної допомоги постраждалим здійснюється відповідно до протоколів, затверджених центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, що регламентують дії сил, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Із цією метою можуть застосовуватися засоби індивідуального захисту органів дихання і зору, засоби екстреної медичної допомоги, а також інші засоби.

До прибуття у зону надзвичайної ситуації медичного персоналу екстрену медичну допомогу постраждалим у встановленому порядку надає особовий склад підрозділів, що проводять аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи.

Рятування людей і майна при надзвичайних ситуаціях (за умов достатньої кількості сил і засобів) проводиться одночасно з іншими видами аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Якщо сил і засобів недостатньо, то вони використовуються тільки для рятування людей, при цьому інші види аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт не ведуться або припиняються.

Рятувальні роботи припиняються за рішенням керівника з ліквідації надзвичайної ситуації після ретельного огляду усіх місць можливого знаходження людей та відповідних доповідей керівників рятувальних груп (підрозділів).

Під час локалізації надзвичайної ситуації проведення заходів щодо запобігання поширенню та зменшення впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації, вибір способу локалізації визначаються поставленим

завданням, характером надзвичайної ситуації, способом проведення ліквідації надзвичайної ситуації, фізико-хімічними властивостями речовин та іншими обставинами.

Застосування обраного способу здійснюється відповідно до нормативно-правових актів, що регламентують дії сил, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації різних видів надзвичайних ситуацій з урахуванням наявності і стану матеріальних, культурних та інших цінностей, конструктивних особливостей будинків (споруд), поводження будівельних конструкцій і необхідності забезпечення безпеки людей, що перебувають у зоні надзвичайної ситуації, у тому числі особового складу формувань (підрозділів), що проводять аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи.

Основними способами локалізації надзвичайної ситуації є:

- ізоляція небезпечних факторів надзвичайної ситуації за допомогою використання відповідних речовин або інших засобів;
- переміщення або інші дії з предметами, що мають ознаки небезпечних факторів надзвичайної ситуації;
- хімічна нейтралізація, гальмування дії небезпечних факторів надзвичайної ситуації за допомогою відповідних речовин або інших засобів;
- припинення технологічного процесу.

Запобігання поширенню і зменшення впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації можуть досягатися комбінованим застосуванням перерахованих способів.

Способи ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт повинні відповідати таким основним вимогам:

- максимальна раціональність проведення робіт;
- здійснення робіт у найкоротший строк;
- забезпечення безпеки постраждалих та рятувальників.

Технологія виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт вибраними способами визначається керівниками підрозділів (груп рятувальників) безпосередньо на місці робіт на основі детального вивчення обстановки, положення та стану уражених об'єктів, наявності та характеру небезпечних факторів надзвичайної ситуації і можливостей підрозділу (групи).

При масових руйнуваннях, великій кількості потерпілих основні зусилля направляються, насамперед, на рятування людей, відповідно основу угруповання кожної зміни складають рятувальні підрозділи, посилені інженерно-технічними та інженерно-дорожніми підрозділами, які будуть використовуватись для розчищення завалів, проходів, забезпечення освітлення ділянок робіт.

При виникненні надзвичайної ситуації, пов'язаної із забрудненням місцевості та об'єктів хімічно небезпечними або радіоактивними речовинами, основні зусилля повинні зосереджуватися на порятунку потерпілих, захисті населення у зоні забруднення, локалізації та ліквідації джерел ураження.

У першу чергу у зону надзвичайної ситуації вводяться підрозділи дегазації і дезактивації та інженерно-технічні, а також підрозділи спеціальної та санітарної обробки. Аварійно-рятувальні підрозділи діють у тісній взаємодії з ними.

Розгортається пункт спеціальної обробки техніки та санітарної обробки особового складу.

При повені (паводку) основні зусилля зосереджуються на порятунку потерпілих та евакуації населення із зони затоплення, а також на локалізації надзвичайної ситуації.

Для забезпечення виконання основних завдань можуть проводитися спеціальні роботи.

До основних спеціальних робіт належать:

- організація зв'язку у зоні (об'єкті) надзвичайної ситуації;
- освітлення місця ліквідації надзвичайної ситуації;
- розкриття та розбирання конструкцій;
- підйом (спуск) на висоту (з висоти);
- виконання захисних заходів;
- надання першої медичної допомоги потерпілим;
- відновлення працездатності технічних засобів;
- піротехнічні, водолазні роботи із застосуванням робототехніки.

Спеціальні роботи виконуються із застосуванням відповідних технологій та спеціальної техніки.

Збір сил і засобів на місці ліквідації надзвичайної ситуації передбачає:

- перевірку наявності особового складу;
- збір і перевірку комплектності спеціальної техніки і устаткування відповідно до табеля належності;
- розміщення і кріплення спеціальної техніки та устаткування на спеціальних автомобілях;
- вживання заходів щодо приведення в безпечний стан засобів ліквідації надзвичайної ситуації;
- збирання (відкачку) використаних при ліквідації надзвичайної ситуації речовин.

Про завершення збору сил і засобів на місці ліквідації надзвичайної ситуації та їхньої готовності до повернення у підрозділи керівник рятувального підрозділу доповідає керівнику з ліквідації надзвичайної ситуації і (або) оперативному черговому (черговому диспетчеру).

Повернення сил і засобів на місце постійної дислокації проводиться з дозволу керівника з ліквідації надзвичайної ситуації.

При поверненні на місце постійної дислокації керівник підрозділу оформляє і направляє керівнику з ліквідації надзвичайної ситуації у встановленому порядку документальний звіт про проведені роботи.

При діях в умовах хімічного, радіоактивного забруднення, пожеж, а також аномальних температур навколишнього повітря робота організовується із урахуванням необхідності збереження працездатності особового складу

аварійно-рятувальних підрозділів і можливостей спеціальної техніки та устаткування.

Режим роботи при цьому повинен установлюватися з урахуванням часу захисної дії ізолюючих засобів і засобів індивідуального захисту органів дихання та зору, а також закономірностей змінення працездатності людини при роботі в певних умовах.

При плануванні цілодобового ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт тривалість робочих циклів, включаючи перерви на відпочинок, не повинна перевищувати вісім годин і встановлюється у кожному конкретному випадку на основі показників, які характеризують сталу працездатність упродовж визначеного часу. Уночі тривалість роботи рятувальників зменшується на 25%, відповідно збільшується час на відпочинок.

Заміна підрозділів відбувається після закінчення встановленого часу роботи. Час і порядок заміни визначаються керівником підрозділу, що здійснює аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи.

З метою забезпечення безперервності аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт заміна особового складу проводиться безпосередньо на робочих місцях. Техніка підрозділів і формувань, що змінюються, при необхідності передається прибулим підрозділам на місці роботи.

Під час заміни старшим на об'єкті (ділянці) робіт є керівник підрозділу, що замінюється. Він зобов'язаний передати об'єкти (ділянки) робіт керівникові прибулого підрозділу, повідомивши йому всі необхідні дані про місце, умови ведення робіт, місцезнаходження потерпілих, організацію зв'язку.

По завершенні передачі об'єктів (ділянки) робіт сили і засоби, що змінюються, виводяться на визначений пункт збору, приводяться у готовність до подальших дій, після чого відводяться у район відпочинку (дислокації).

Рішення про закінчення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт приймає керівник робіт з ліквідації надзвичайної ситуації із подальшим оформленням і затвердженням актів виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи проводяться в умовах високого психологічного і фізичного навантаження, підвищеного ризику, безпосередньої небезпеки для життя і здоров'я учасників ліквідації надзвичайної ситуації та повинні виконуватися відповідно до встановлених вимог з безпеки та правил охорони праці.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи на територіях і підприємствах, на яких розроблені у встановленому порядку плани попередження і ліквідації надзвичайної ситуації (далі — ПЛАС), повинні здійснюватися з урахуванням особливостей, обумовлених цими планами.

Пошуково-рятувальні роботи проводяться безперервно, цілодобово, у будь-яку погоду і до того часу, поки не буде достовірно встановлено, що в зоні надзвичайної ситуації немає живих людей та тіл загиблих. Під час пошуку і рятування людей може застосовуватися авіація.

Першу невідкладну медичну допомогу постраждалим надають на місці рятувальники та медичні працівники, які входять до складу аварійно-

рятувальних підрозділів, або самі постраждали в порядку само- та взаємної допомоги.

Після надання першої невідкладної медичної допомоги на місці постраждалих транспортують до медичного пункту.

До ліквідації надзвичайних ситуацій залучаються аварійно-рятувальні підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, а також аварійно-рятувальні формування і служби центральних та місцевих органів виконавчої влади і громадських організацій.

На аварійно-рятувальні підрозділи покладаються завдання з пошуку і рятування людей, локалізації зони надзвичайної ситуації та проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Для виконання невідкладних робіт щодо відновлення пошкоджених об'єктів життєзабезпечення населення, комунальних мереж, транспорту, зв'язку тощо призначаються інженерні, інженерно-технічні, дорожні підрозділи і формування центральних та місцевих органів виконавчої влади.

6.2 Загальний порядок дій керівника органу управління (підрозділу) під час організації і проведення рятувальних та інших невідкладних робіт

Керівник органу управління (підрозділу) після отримання повідомлення про надзвичайну ситуацію зобов'язаний:

- направити до місця надзвичайної ситуації мобільну оперативну групу для проведення розвідки, оцінки обстановки та прийняття рішення на проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

- уточнити обстановку, оцінити місця проведення робіт та можливості забезпечення безпеки рятувальників при їх виконанні, складність та обсяги аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, можливості залучених сил та засобів щодо їх виконання, з урахуванням метеоумов, часу доби та пори року;

- визначити першочергові заходи з ліквідації надзвичайної ситуації та необхідні сили, засоби і способи дій, доповісти вищестоящому керівництву;

- невідкладно віддати розпорядження щодо залучення до пошуково-рятувальних робіт наявних сил і засобів у гарнізоні, підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, що дислокуються на території гарнізону або на відстані, яка забезпечить швидке та ефективне реагування. Основні зусилля зосередити на пошуку та рятуванні людей, проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

- організувати інформування про надзвичайну ситуацію управління з НС та ЦЗ місцевого органу виконавчої влади (відповідно до територіальної належності), структурні підрозділи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, що залучаються до ліквідації надзвичайної ситуації (відповідно до інструкції про взаємoinформування), та організувати взаємодію з ними;

- за потреби підготувати пропозиції щодо додаткового залучення сил і засобів регіональних підрозділів інших центральних органів виконавчої влади, комунальних служб, сил і засобів з інших регіонів;
- забезпечити діяльність спеціальної територіальної комісії з ліквідації надзвичайної ситуації та взяти участь у її засіданнях, підготовці проектів рішень та інших розпорядчих актів;
- проконтролювати виконання основних заходів, стан проходження інформації до оперативно-чергової служби та особисто доповісти керівнику вищестоящего органу управління та голові місцевого органу виконавчої влади (відповідно до територіальної належності) про надзвичайну ситуацію і вжиті заходи, пропозиції щодо прийняття рішень на подальші дії;
- під час ліквідації надзвичайної ситуації забезпечити після оформлення передачу до оперативно-чергової служби документів (накази, розпорядження, протоколи засідань, звіти, схеми зон проведення аварійно-рятувальних робіт та інші матеріали, спрямовані на ліквідацію надзвичайної ситуації та надання допомоги потерпілим), напрацьованих спеціальною комісією з ліквідації надзвичайної ситуації, штабом з ліквідації надзвичайної ситуації та оперативною групою;
- здійснювати постійний моніторинг обстановки та оперативне інформування про розвиток надзвичайної ситуації підрозділів, залучених до виконання робіт;
- організувати забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- після завершення ліквідації надзвичайної ситуації та її наслідків організувати повернення сил і засобів до місць постійної дислокації;
- підготувати та направити за належністю підсумковий звіт щодо ліквідації надзвичайної ситуації та її наслідків і забезпечити систематизацію всіх напрацьованих щодо зазначених заходів документів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Рятувальні роботи під час ліквідації надзвичайних ситуацій. Частина 1 : посібник / В. Г. Аветисян, М. І. Адаменко, В. Л. Александров ; за заг. ред. В.Н. Пшеничного. – Київ : «Основа», 2006. – 240 с.
2. Адаменко М. І. Аварійно-рятувальні та аварійно-відбудовні роботи / М. І. Адаменко, О. В. Гелета, І. Б. Федюк. – Харків : Харківська друкарня № 16, 2002. – 65 с.
3. Рудинець М. В. Цивільний захист : електронний навчальний посібник / М. В. Рудинець. – Луцьк : ЛНТУ, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.lntu.info/books/fepes/op_ta_bgd/2012.
4. Кодекс цивільного захисту України. – Чинний від 2013-07-01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
5. Державна служба з надзвичайних ситуацій України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mns.gov.ua>.
6. Методичні рекомендації з питань організації планування та проведення евакуаційних заходів на об'єктах господарської діяльності у разі виникнення надзвичайних ситуацій (Затверджені Наказом МНС України від 07.09.2010 № 761) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mns.gov.ua/files/2010/9/8/MetodRekNakaz761.doc>.
7. Про затвердження Примірного переліку документів з питань цивільного захисту, що розробляються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання: Наказ ДСНС України від 12.07.2016 р. № 335 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua/files/2016/7/13/335.odt>.

Навчальне видання

ФЕСЕНКО Герман Вікторович

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

**«ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ»**

*(для студентів денної та заочної форм навчання
за спеціальністю 263 – Цивільна безпека,
спеціалізації «Охорона праці»)*

Відповідальний за випуск *В. Е. Абракітов*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Г. В. Фесенко*

План 2017, поз. 132 Л

Підп. до друку 10.07.2017. Формат 60 × 84 / 16
Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 3,6
Тираж 50 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК 5328 від 11.04.2017.